

פענוח הערות ומראי-מקומות.

שמות שיחה ב.

פרשתינו ג. כא. ונתתי את-תן העם-הזה בעיני מצרים והיה כי תלכוני לא תלכו ריקם:

שמות יא, ב. דבר-נא באזני העם וישאלו איש ו מאת רעהו ואשה מאת רעותה פלי-כסף וכלי זהב:

שמות רבה פרק ג. יא. ונתתי את חן העם, מה שאמרתי לאברהם (בראשית טו, יד): ואחרי כן יצאו ברכש גדול, אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים, כדי שישאלו ויגלו מלאים, **בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו** לומר (בראשית טו, יג): ונעבדום וענו אתם, **קיים בהם**, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, **לא קיים בהם**.

ברכות ט עמוד א. "דבר נא באזני העם" וגו'. אמרי דבי רבי ינאי: אין "נא" אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה ממך, לך נאמור להם לישאל: בבקשה ממך, שאלו ממצרים פלי כסף וכלי זהב, **שלא יאמר אותו צדיק**, (פרש"י – אברהם). "נעבדום וענו אתם" — **קיים בהם**, "ואחרי כן יצאו ברכש גדול" — **לא קיים בהם**. אמרו לו: ולנאי שניצא בעצמנו! משל: לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם: מוציאין אותך למחר מבית האסורין, ונותנין לך ממון הרבה, נאמר להם: בבקשה ממך, הוציאוני היום, ואיני מבקש כלום.

(3) לך לך טו, יא. . וגם אתה-גוי אשר יעבדו גו אנכי ואחרי-כן יצאו ברכש גדול:

(4) לך לך שם פסוק יג. ונאמר לאברהם ידע תדע פי-ג' ו יהיה זרעו בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה:

יפה תואר השלום. ראה בסוף.

(6) פרשתינו שם כ. ושלחתי את-ידלי והפיתי את-מצרים בכל-נפלאתי אשר אעשה בקרבן ואחרי-כן ישלח אתכם:

(7) ברכות ט עמוד א. "דבר נא באזני העם" וגו'. אמרי דבי רבי ינאי: אין "נא" אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה ממך, לך נאמור להם

(1) פרשתינו ג. כא. ונתתי את-תן העם-הזה בעיני מצרים והיה כי תלכוני לא תלכו ריקם:

(2) שמות רבה פרק ג. יא. ונתתי את חן העם, מה שאמרתי לאברהם (בראשית טו, יד): ואחרי כן יצאו ברכש גדול, אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים, כדי שישאלו ויגלו מלאים, **בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו** לומר (בראשית טו, יג): ונעבדום וענו אתם, **קיים בהם**, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, **לא קיים בהם**. ושאלה אשה משכנתה וגו'. מלמד שהשמות חביב עליהם ביותר, שבזמן שאדם יוצא לדבר אם אין לו שמלה הוא מקסוף. ונצלתם את מצרים, עתידים לעשות מצרים כמצולה שאין בה דגה.

לִישָׁרְאֵל: בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, שְׁאַלּוּ מִמְצָרִים כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב, שְׁלֹא יֵאמֶר אוֹתוֹ צְדִיק, (פִּרְשׁ"י – אַבְרָהָם).
"וְעִבְדוּם וְעִנּוּ אֹתָם" — קִיִּים בָּהֶם, "וְנֹאחְרֵי כֵן יֵצְאוּ
בְּרִכְשׁ גְּדוֹל" — לֹא קִיִּים בָּהֶם. אָמְרוּ לוֹ: וְלֵנְאִי שְׁנַצֵּא
בְּעִצְמוֹנוּ! מִשָּׁל: לְאֲדָם שֶׁהָיָה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְהָיָה
אוֹמְרִים לוֹ בְּנֵי אָדָם: מוֹצִיאִין אוֹתָךְ לְמִקְרַם מִבֵּית
הָאֲסוּרִין, וְנוֹתְנִין לְךָ מִמּוֹן הַרְבֵּה, וְאוֹמֵר לָהֶם: בְּבִקְשָׁה
מִכֶּם, הוֹצִיאֵנוּ הַיּוֹם, וְאֵינִי מִבְּקֶשׁ כְּלוּם.

(8) בא יא, ב. דְּבַר־נָא בְּאֲזַנֵּי הָעַם וְיִשְׁאַלּוּ אִישׁ וּמֵאֵת
רַעְיוֹ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב:

(9) פרש"י ד"ה דבר נא. אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה,
בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ הַזְּהִירָם עַל כֶּף, שְׁלֹא יֵאמֶר אוֹתוֹ צְדִיק
אַבְרָהָם "וְעִבְדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם" (בְּרֵאשִׁית ט"ו), קִיִּים בָּהֶם,
"וְנֹאחְרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גְּדוֹל" (שם), לֹא קִיִּים בָּהֶם:

(10) דקדקי סופרים ברכות שם. ראה בסוף.

רי"ף לע"י ברכות שם. מה דבר נא באזני העם וגו'.
וצריך לבאר כי אין בקשה למצא הון ועושר רב. ועוד
מנא להו לדרוש שתי בקשות אחת למשה ואחת לישראל
ובפסוק לא הזכיר רק בקשה אחת. ונ"ל שדקדוקו חז"ל
דהול"ל נא דבר באזני העם או יאמר דבר באזני העם נא
ישאלו איש וכו' דכיון שנא לשון בקשה הוא למה הזכירו
באמצע הענין לזה דרשו שתי בקשות אחת למשה
ואחת לישראל ובדקדוק דבר הכתוב דבר נא בבקשה
ממך דבר כן לישראל ומה שתאמר לישראל הוא נא
וישאלו בבקשה מהם שישאלו וכו' ונמצא מלת נא
נדרשת לפניו ולאחריה ואילו נאמר נא דבר לא היה
במשמע רק בקשה אל משה ואילו נאמר דבר באזני העם
נא ישאלו משמע שלא היתה הבקשה רק לישראל לכך
כתיב דבר נא באזני העם לדרוש בו ב' בקשות.

(12) פרשת דרכים דרך מצרים דרוש חמישי. ומעתה
נתנה ראש ונשובה ליישב מאמר הקודם, והקושי
מפורסם, דלמה לן לטעמא שלא יאמר אותו צדיק ואחרי
כן יצאו ברכוש גדול לא קיים, תיפוק ליה דהקב"ה
הבטיחו לאברהם וצריך לקיים הבטחתו ההוא אמר ולא
יעשה. עוד יש לדקדק דלמאי איצטריך ליה לאברהם
לומר ועבדום וענו אותם קיים בהם, לא הוה ליה למימר
אלא ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, דזהו
עיקר התרעומת. ולכאורה היה נראה לומר, דהכונה היא
דודאי אברהם ידע דהבטחתו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול
היתה בתנאי שישתעבדו במצרים ת' שנה וכדכתיב

ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, אך תלונתו של
אברהם היא דועבדום וענו אותם מיהא קיים בהם, דנהי
דלא קיים ת' שנה לפי שדלג על הקץ, מכל מקום כבר
קיים קצת מאמר ועבדום וענו אותם, אבל אחרי כן יצאו
ברכוש גדול לא קיים בהם כלל, ומשום הכי הוצרך ה'
לחלות פני משה שישאלו ישראל כלי כסף וכלי זהב כדי
שלא יהיה לו לאותו צדיק אפילו תרעומת דברים. אמנם
נראה דזה יובן עם מאי דאמרינן בפרק הגזול קמא דף
צ"ז שהקשו לרב דאמר דעבדא כמקרקעי דמי, והאמר
רב דניאל בר קטינא אמר רב, התוקף בעבדו של חברו
ועשה בו מלאכה פטור, ואי סלקא דעתך עבדא כמקרקעי
דמי אמאי פטור, ברשות מריה קאי, ותירצו הכא במאי
עסקינן שלא בשעת מלאכה, ופרש"י שלא בשעת
מלאכה, בשעה שאינם רגילים לעשות מלאכה, או שאין
עכשיו מלאכה לבעליו לעשות וכו', וחזרו והקשו מי
ניחא ליה דליכחוש עבדיה, ותירצו אמרי הכא נמי ניחא
דלא ליסתריה עבדיה, ופרש"י ז"ל דלא ליסתריה עבדיה,
שלא ירגיל להיות בטל ומתעצל, עד כאן. נמצינו למדין,
דהתוקף בעבדו של חברו אם מבטל אותו ממלאכת רבו
חייב, אך אם אינו מבטל אותו ממלאכת רבו פטור, ואף
דנכחוש עבדיה. והנה אין ספק שישראל הם עבדים
למקום, וכמאמר הכתוב עבדי הם. והנה פרעה תקף
בעבדיו של מקום ועשה בהם מלאכה, ואם ישראל היו
עושים רצונו של מקום, פשיטא שהיו המצריים חייבים
לשלם שכר פעולתם, לפי שהיו מבטלים אותם ממלאכת
רבם, שלא היו יכולים לקיים המצות בסיבת השעבוד,
ואין לך מבטל ממלאכת רבו גדול מזה, אך אם לא היו
עושים רצונו של מקום, פשיטא דפטורים מלשלם שכר
פעולתם, שהרי לא בטלו אותם ממלאכת רבם, ואדרבה,
ראוי להחזיק להם טובה דאפשר דבסיבת השעבוד לא
היה להם פנאי לחטוא, וכדאמרינן דניחא ליה לאדון דלא
ליסתריה עבדיה, וכל שכן אם בסיבת השעבוד לא היו
חוטאים.

(13) עיון יעקב. אותו צדיק. כבר האריכו המפרשים
דאף אם לא יאמר אותו צדיק ראוי להקב"ה לקיים דבורו
ותו קשיא למה מכנה לאברהם בשם אותו צדיק הל"ל
שלא יאמר אברהם ונלע"ד דאיתא בנדרים דף כ"ד
האומר לחבירו קונם שאת נהנית לי אם אי אתה נותן
לבני כור אחד של חטים חכמים אומרים אף זה יכול
להתיר את נדרו שלא ע"פ חכם ואומר הריני כאילו
התקבלתי וכתב שם הר"ן דמיירי בסמוכין על שלחן
אביהם להכי מהני אמירת אביהם אבל אם אוכלין בפני
עצמן צריכין שיאמרו הם הרינו כאילו התקבלנו וזה ידוע

בהם היינו עבודה ועינינו קושי השעבוד כדי שיעור ת' שנה. ומגיע להם שכר שיצאו ברכוש ולא קיימת ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (מעין הברכות):

ענף יוסף. מה אין נא אלא לשון בקשה כו' שלא יאמר אותו צדיק כו'. תמוה דאברהם לא יהרהר אחר מדותיו של הקב"ה. ועוד למה לו להזכיר אברהם וכי הוא אמר ולא יעשה. לכן נראה דבביזת הים נתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. דאז היה נחשב היציאה אחר ששבו הרודפים ולא יראו שוב מהם. רק שאמר הקב"ה שיצאו ג"כ תיכף ברכוש גדול שלא יאמר אברהם בלשון תמיה ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בתמיה. וע"כ לא הגיע זמן היציאה עדיין וע"כ הם יוצאים כמו בני אפרים נושקי רומי קשת ויהיה צער לאותו צדיק. לכך ביקש שבשעת היציאה יצאו ברכוש גדול (נחלת יעקב):

הכותב. בבקשה ממך לך ואמור להם וכו'. ראוי לספק על תחנה זאת כיון שהצווי היה לתועלת ישראל (שיוציאו עמהם ממון רב מה צורך לדבר תחנה על הדבר הזה) ואפילו שנאמר כי התחנה היתה בערך אל משה יש להפליא מה צורך לדבר לו בתחנה והא בודאי יקיים [משה צווי של הקדוש ברוך הוא בלי צורך לתחנה כלל] והתשובה בזה כי בודאי זאת השאלה היתה בתכלית הגנות להיות דרך עלילה וערמה כמבקש תחבולות לגזול ממון אחרים ומתחיל בדרך שאלה ואחרי בואה לידי הוא חמסן וגזול ולכן ראוי היה שיהיה בעיני משה רע לדבר דבר כזה והיה לו להתבייש מישראל עצמם שהוא יהיה יועץ תחבולות לכך הוצרך הקב"ה להאריך בתחנה למשה ולישראל. ואם תאמר עדיין הקושיא במקומה עומדת מה טעם לצווי זה כי גם כשנודה שממון המצרים היה מותר לישראל מטעם שאמרו חז"ל בפ' חלק (סנהדרין צא.) היה ראוי שיצוה הקב"ה בפירוש בלי שום המצאה שהמצריים יתנו להם כלי כסף וכלי זהב (ושמלות) במתנה גמורה ואם לא יעשו כן יהרוג אותם כאשר הרג בכוריהם. ותשובת זאת השאלה כתב הר"ן ז"ל בדרשותיו כי כאשר היתה כוונתו יתברך להפרע מן המצריים מדה כנגד מדה שיהיו נטבעים בים לעונש כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הוצרך לנהוג עמהם בתחבולה שיאמרו דרך שלשת ימים נלך במדבר וגו' ובזה יחשבו כי כל דברי משה היה בתחבולה ולא במאמרו ית' ובזה חזקו לבם לרדוף אחרי ישראל עד הים ושם נעשו נסים בקריעת הים לישראל וטביעת המצריים מה שלא היה כן אם בצאתם ממצרים יהיו יודעים שבמתנה גמורה היו לישראל כלי כסף וכלי זהב ושמלות

שאנו אוכלין הכל וסומכין על זכות אברהם כאשר מזכירין אנו בכל תפלותינו ובצרותינו להם צר כדכתיב (במדבר כ) וירעו לנו מצרים ולאבותינו מכאן שאבות מצערין עצמן בקבר וא"כ ה"ה להיפך בשמחתנו יש להם ג"כ שמחה וזה שלא יאמר אותו צדיק שסמוכין אנו על זכותו כי צדיק יסוד עולם זה אברהם שכל העולם נשען על זכותו ואחרי כן יצאו ברכוש - גדול לא קיים בהם אבל בלא התרעומת של אותו צדיק אין תרעומת אצל ישראל כיון שהם לא היו רוצים ברכוש שאמרו הלואי שנצא בעצמנו פשוט דהוה כאילו אמרו הרינו כאילו התקבלנו משא"כ אותו צדיק יתרעם על זה:

14 פרש"י בא יא, ב ד"ה דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממה הזוהר על פה, שלא יאמר אותו צדיק אברהם "נעבדום וענו אותם" (בראשית ט"ו), קיים בקם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" (שם), לא קיים בקם:

וישב לז, יד. ונאמר לו לך נא ראה את-שלום אהרן ואת-שלום הצאן ונהשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שקמה:

סוטה יא עמוד א. פיוצא בדבר אתה אומר: "וישלחהו מעמק חברון", אמר רבי חנינא בר פפא: בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון, דכתיב: "ידע תדע פי גר יהנה ורעה".

רש"י ד"ה של אותו צדיק שקבור בחברון - אברהם:

פרש"י עה"ת ד"ה מעמק חברון. וקלא חברון בקר, שפאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון (במדבר י"ג), אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון, לקיים מה שפאמר לאברהם בין הבתרים פי גר יהנה ורעה (בראשית ט"ו: י"ג):

15 עץ יוסף. אותו צדיק. אברהם. וקשה אפילו בלא תרעומת אברהם צריך הקב"ה בעצמו לקיים מה שאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. וי"ל שהקב"ה ידע שיתן להם ביזת הים וגדולה ביזת הים מביזת מצרים כידוע מאמר חז"ל [במדבר רבה פי"ג]. אבל אברהם לא ידע מזה וכשיראה שיצאו בלא רכוש יאמר ועבדום וגו' קיים בהם. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם: **עבדום וענו אותם קיים בהם.** לשון ועבדום וענו אותם י"ל לפי מה דאיתא במדרש רבה טעם ביזת מצרים שכר שעבודם. ופריך הא לא השלימו ת' שנה. ומשני קושי שעבוד בענוי יותר ממה שנגזר עליהם השלים. ועל זה רמזו שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים

של מצרים ככתוב יותר באורך בדרשות הר"ן ז"ל יעויין שם (וזה שכתבתי פה היה להכרח הבנת המאמר שאמר לשון מתנה ודי בזה):

ליקוטים. אמנם י"ל כי האמת הוא שהגאולה שלמה לא היתה רק על ים סוף ששם נדונו על המים כנגד מה שעשו לישראל כל הבן הילוד וגו', כי הגזירה לא היתה רק לענוי ולעבדות כמאמר הכתוב (זכריה א) אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה. וזהו שאמר הקב"ה (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי פירוש אם יעשו יותר ממה שנגזר על ישראל. וזהו שאמר יתרו (שמות יח) כי בדבר אשר זדו עליהם, פירוש שעשו לישראל יותר ממה שנגזר עליהם מפני זדון לבם. ולכן אמר לישראל שישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב רק בשביל אברהם שיחשוב שהיציאה ממצרים הוא הגאולה השלימה, ויאמר ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. אבל לפי האמת הגאולה שלמה והרכוש יהיה על ים סוף. ולכן אמרו ישראל הלאי שנצא בעצמנו ואין אנו רוצים לא הרכוש ולא הפחד והצרות מרדיפת פרעה. ועתה המשל דומה להנמשל כי הם רצו שתהיה הגאולה שלמה תיכף ביציאתם ממצרים (קול אליהו).

לקח טוב בא שם. דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו הקב"ה למשה בבקשה ממך לך אמור להם לישראל, וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, וכי מצרים ריעיהם של ישראל היו, שהכתוב אומר איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, אלא מלמד שאחרי המכות נהיו המצריים כריעים וכאוהבים לישראל, כדי להשאיל להם כליהם, וישראל היה אומר לו למצרי ריעי ואהובי השאילני כלי זה, או מלבוש זה, כלי כסף וכלי זהב זה, ולא היה לו למצרי פנים למונעו ממנו, שנאמר ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים (שמות יא ג), לקיים מה שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית טו יד), אמר הקב"ה כשם שנתקיים עליהם כי גר יהיה זרעך (שם שם יג), כך יתקיים עליהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ואם תאמר והלא בשלשה ימי אפלה לקחו כל אשר להם, תשובתך בשלשה ימי אפלה לקחו המטמוניות ולא הרגישו המצריים, ומה שהיה להם בבתים השאילום, והלא דברים קל וחומר הם שלא הבטיחם הקב"ה אלא בדבור אחד זכו לכך, אנו שהבטיחנו על ידי כל נביא וחווה על אחת כמה וכמה, עוד אבנך ונבנית בתולת בת ציון עוד תעדי תופיך (ירמיה לא ג), עוד יאמרו באזניך בני שכוליך (ישעיה מט כ), אז תשמח בתולה (ירמיה לא יב), אז יאמרו בגוים (תהלים קכו ב), אז תראי ונהרת

(ישעיה ס ה), אז ימלא שחוק פינו (תהלים קכו ב), וכאלה רבות ישועות ונחמות אשר הבטיחנו הקב"ה, לכך נאמר לכן חכו לי נאם ה' (צפניה ג ח), אשרי המחכה ויגיע (דניאל יב יב), ואשרי כל חוכי לו (ישעיה ל יח), קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כז יד).

לקח טוב ג, כ. ושלחתי את ידי. זו מכה, שהיד מתפרש לכמה ענינים, יד מקום, יד נבואה, יד מכה, יד חזון, יד ממש, יד שפת הים, יד כח, גדול העצה ורב העלילה, אמנם לא נבראו אבותינו ולא אנחנו עד היום הזה אלא להראות הקב"ה נסיו ואותיותיו בקרב הארץ, כענין שנא' נתתה ליראיך נס להתנוסס (תהלים ס ו). ובשנת ארבעת אלפים ושמנה מאות וחמשים ושבע לבריאות עולם, שהוא שנת אלף ועשרים ותשע לחרבן בית שני, שהוא שנת שנים עשר למחזור רנ"ו, מרנא ורבנא טוביהו, בנו של רבינו הגדול אליעזר זצ"ל, הבין בספרי אלהינו, ונתן את לבו על אורך גלותינו, כי אזלת יד, ואפס עצור ועזוב, והנה כלו כל הקיצים, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, כענין שנאמר אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב (ירמיה ד א), ואומר אם תשיב ואשיבך לפני תעמוד (ירמיה טו יט), ואנו מביטים לצור ישענו, כי כימי מצרים יראנו נפלאות, ותחת הנחשת יביאו זהב, כמו שעשה במצרים, שנאמר ונתתי את חן העם [הזה] בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם, לקיים ברית הצדיק של אברהם אבינו, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית טו יד), ולנו הבטיח שפעת גמלים תכסך בכרי מדין ועיפה (ישעיה ס ו), ואומר והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך (שם מט כג), ואומר אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון (ירמיה לא יג).

17 בלק כג, יט. לא איש אל' ויכזב ויבן-אדם ויתנחם ה' הוא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבַר וְלֹא יִקְיַמְנָה:

18 תהלים פט, לה. לֹא-אֶחְלַל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׁפָטַי לֹא אֲשַׁנֶּה:

וירא כב, יב. וַיֹּאמֶר אֶל-תְּשַׁלַּח יְדְךָ אֶל-הַנְּעָר וְאֶל-תַּעֲשֵׂ לֹו מְאוּמָה כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי-יִרְא אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת-בְּנֵי אֶת-חִידֶךָ מִמֶּנִּי:

רש"י ד"ה כי עתה ידעתי. אָמַר רַבִּי אֲבָא, אָמַר לֹו אֲבָרְכֶם אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחֲתִי, אֶתְמוּל אֲמַרְתָּ לִּי כִּי כִּי-צָדִיק? קָרָא לָךְ זָרַע, וְתִזְרַת וְאֲמַרְתָּ קַח נָא אֶת בְּנֵיךָ, עֲקֹשׂוּ אֹתָהּ אֹמֵר אֶל תְּשַׁלַּח יְדְךָ אֶל הַנְּעָר? אָמַר לֹו

הקב"ה, לא אֶחָלַל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה (תהילים פ"ט); כְּשֶׁאֲמַרְתִּי לֵךְ "קח", מוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה – לֹא אֲמַרְתִּי לֵךְ שִׁחַטְהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, אֶסְקַמְתִּיהּ, אַחֲתִיָּהּ.

בראשית רבה פרק נו, ה. דָּבָר אֶחָד, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּשִׁעָה שֶׁבִקֵּשׁ אֲבָרָהֶם לְעֻקֵּד יִצְחָק בְּנוֹ, אָמַר לוֹ אֲבָא בְּחוּר אָנִי וְחוֹשְׁשֵׁנִי שְׂמָא וְנִדְעִיעַ גּוֹפִי מִפְּתוּחָהּ שֶׁל סַפִּין וְאַצְעָרָהּ, וְשְׂמָא תִפְסֵל הַשְּׁחִיטָה וְלֹא תַעֲלֶה לָּךְ לְקַרְבָּנוֹ, אֶלָּא כְּפָתְנִי יָפָה יָפָה, מִיָּד וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק, כְּלוּם יָכוֹל אָדָם לְכַפּוֹת בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה [נִסַּח אַחֵר: בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁשָׁה שָׁנָה] אֶלָּא לְדַעְתּוֹ. מִיָּד וַיִּשְׁלַח אֲבָרָהֶם אֶת יָדוֹ, הוּא שׁוֹלַח יָד לְטַל אֶת הַסַּפִּין וְעֵינָיו מוֹרִידוֹת דְּמָעוֹת וְנוֹפְלוֹת דְּמָעוֹת לְעֵינָיו שֶׁל יִצְחָק מִרְחֻמָּנוֹתוֹ שֶׁל אֲבָא, וְאַף עַל פִּי כֵן הִלֵּב שְׂמֵחַ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן יוֹצֵרוֹ, וְהָיָה הַמֶּלֶאכִים מִתְקַבְּצִין כְּתוֹת כְּתוֹת מִלְמַעְלָן, מָה הָיוּן צְוֹנִין (ישעיה לג, ח): נִשְׁמוּ מִסְלוֹת שְׂבַת עֵבֶר אֲרַח הַפֶּר בְּרִית מְאֵס עָרִים, אֵין רְצוֹנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהִיָּה בְּדַעְתּוֹ לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו שֶׁל יִצְחָק. (ישעיה לג, ח): לֹא תֵשֵׁב אֲנוּשׁ, לֹא עֲמָדָה וְכוּת לְאַבְרָהָם לִית לְכָל בְּרָיָה תְּשִׁיבוֹת קְדָמוּי. אָמַר רַבִּי אֲחָא הִתְחִיל אֲבָרָהֶם תַּמָּה, אֵין הַדְּבָרִים הִלְלוּ אֶלָּא דְבָרִים שֶׁל תַּמָּה, אֲתָמוּל אֲמַרְתָּ (בראשית כא, יב): פִּי בְּיָצָק יִקְרָא לָךְ זָרַע, תְּזַרְתָּ וְאֲמַרְתָּ (בראשית כב, ב): קַח נָא אֶת בְּנֶךָ, וְעַכְשָׁיו אֲתָ אָמַר לִי (בראשית כב, יב): אֵל תִּשְׁלַח קָדֶךָ אֶל הַנֶּעֱר, אֲתָמָהּ. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲבָרָהֶם (תהילים פט, לה): לֹא אֶחָלַל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה. כְּשֶׁאֲמַרְתִּי לֵךְ קַח נָא אֶת בְּנֶךָ, לֹא אֲמַרְתִּי שִׁחַטְהוּ, אֶלָּא וְהַעֲלֵהוּ, לְשֵׁם חֶבֶד אֲמַרְתִּי לֵךְ, אֶסְקַמְתִּיהּ וְקִמַּמְתָּ דְבָרִי, וְעַתָּה אַחֲתִיָּנִיהּ.

19 מהרש"א ברכות שם. בבקשה מכם שאלו כו'. וכתב בע"י ראוי לספק על תחנה זאת כיון שהצווי היה לתועלת ישראל כו' מה צורך לדבר להם בתחנה עד"ז כו' ע"ש באורך ואין צורך דאין מקום לקושייתו כשנעניין בזה שהשיבו ישראל הלוואי שנצא בעצמנו וע"כ שהוציאו זה מן המקרא דאל"כ מה צורך לתחנה זו כיון שהיה לתועלתם אלא ע"כ כי לולא תחנה ובקשה למשה לא היו חשים לצווי זה שהיו חושבין שזה הדבר אינו אלא לתועלתנו ואינו צווי כשאר מצות ויאמרו והלוואי שנצא בעצמנו ומש"ה הוצרך לבקשה וכדי שלא יאמר אותו צדיק כו'. גם מה שהקשה שהיה ראוי שיצוה הקב"ה למצריים שיתנו להם כלי כו' ואם לאו יהרגם כו' ע"ש והאריך שם לתרץ זה בשם הר"ן וכה"ג כתב החזקוני בפרשת בא קושיא זו אין לה עיקר דהא כיון

דהש"י הוציא את ישראל באופן שהמצרים יחשבו כי אחרי ג' ימים יחזרו למצרים שע"כ שלחו עמהם אוקטורין ע"כ הוצרכו לשאלה שיחשבו כי בבואם לכאן יחזרו לנו את כל הרכוש כדרך השואל מחברו אבל אם היו שאלו במתנה יאמרו שזהו ודאי יבקשו בשכר עבודתם כדאמרי' פרק חלק (צא) ויבינו הדבר המצריים שאין בדעתם לחזור כי איך לא יראו לנפשם כשיהיו לנו עוד לעבדים נחזור ונטול מהם הכל כי מה שקנה עבד קנה רבו ועוד איך נשלם להם שכר שהרי יהיו לנו עוד עבדים כשיחזרו ודו"ק:

גו"א לפרש"י בא שם. אין נא אלא לשון בקשה. נראה לי שהוצרך לומר 'הזהירם על כך' אף על גב שהוא לטובתם, כדי שלא יאמרו ישראל דבר שהוא לטובתם אין אנו צריכין לעשות, ואנו יכולים למחול על זה, ולפיכך אמר שיזהיר אותם על כך כדי שיהיו מקויים הכתוב (בראשית טו, יד) "וגם הגוי וגומר", ולפיכך היה אומר 'בבקשה ממך', לפי שהוא אינו מצוה רק לטובת ישראל, ולא שייך בו מצוה, אלא 'בבקשה ממך' תעשה זה להזהירם כדי שיהא מקויים "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" (שם):

20 צא, א. שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלֶפְסֵנְדְרוֹס מוֹקְדוֹן אָמְרוּ לוֹ הֲרִי הוּא אֹמֵר 'וְהָיָה אֵת חַן הַעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלוּם תָּנוּ לָנוּ כֶּסֶף וְנִחַב שְׁנִטְלָתָם מִמֶּנּוּ אָמַר גְּבִיָּהּ בֶּן פְּסִיסָא לְחַכְמִים תָּנוּ לִי רְשׁוּת וְאַלְךָ וְאָדוּן עֲמָהוּן לְפָנֵי אֶלְפֵסְנְדְרוֹס אִם יִנְצְחוּנִי אָמְרוּ לָהֶם 'הַדְּיוֹט שְׂבָנוּ נִצְחָתָם' וְאִם אֲנִי אֲנִצְחָתָם אָמְרוּ לָהֶם 'תּוֹרַת מִשָּׁה רַבִּינוּ נִצְחָתְכֶם' נָתַנוּ לוֹ רְשׁוּת וְהִלֵּךְ וְנָן עֲמָהוּן אָמַר לָהֶן מִהִיכָן אָתָם מְבִיאִין רְאֵיָה אָמְרוּ לוֹ מִן הַתּוֹרָה אָמַר לָהֶן אֲפֵי אָנִי לֹא אֲבִיא לְכֶם רְאֵיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה שְׂנַאָמַר 'וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה' תָּנוּ לָנוּ שְׂכָר עֲבוּדָה שֶׁל שְׁשִׁים רִיבּוֹא שְׁשִׁיעֲבָדְתָם בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אָמַר לָהֶן אֶלְפֵסְנְדְרוֹס מוֹקְדוֹן הִתְזַירוּ לוֹ תְּשׁוּבָה אָמְרוּ לוֹ תָּנוּ לָנוּ זְמַן שְׁלִישֵׁה יָמִים נָתַן לָהֶם זְמַן בְּדָקוּ וְלֹא מְצָאוּ תְּשׁוּבָה מִיָּד הִנִּיחוּ שְׂדוּתֵיהֶן כְּשֶׁהָיוּ זָרֵעוֹת וְכַרְמֵיהֶן כְּשֶׁהָיוּ נְטוּעוֹת וּבְכָרְחוּ וְאוֹתָהּ שָׁנָה שְׂבִיעִית הִתְּתָהּ.

פנים יפות לך לך שם. ויש לפרש בזה הטעם שאמר הש"י [שמות יא, ב] דבר נא באזני העם וישאלו, וכתוב [שם יב, לה] ובני ישראל עשו כדבר משה, ואמרו חז"ל [ברכות ט ב] וישאלו בע"כ דמצרים ויש להבין למה

צוה ה' ליקח בשאלה, הלא היו יכולים ליקח בחזקה, אלא הענין הוא שהשי"ת רצה שישלמו גם אותם שנים של קושי השיעבוד, וכמשאחז"ל בברכות דף ט' [ע"א] שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם וכו', ר"ל שגם אותם שנים שענו אותם דהיינו קושי השיעבוד ישלמו להם, וכיון דאין חיוב מיתה וממון כנ"ל דמהאי טעמא אין ניתן להשבון, אלא דאמרינן בב"מ [צא א] אמר רבא אתנן אסרה התורה אפילו בא על אמו, משום דחייב לצאת ידי שמים, אף על גב דדדינא פטור. וכתב הש"ך בח"מ סימן כ"ח סק"ב בשם יש"ש, כל היכי דאמרינן חייב לצאת ידי שמים אף דקים ליה בדבריה מיניה אי תפס לא מפקינן מיניה, לכך צוה השי"ת שישאלו, ואז לא מפקינן מיניהו אף שכר קושי השיעבוד, והיינו דכתיב ובני ישראל עשו כדבר משה שנטלו דרך שאלה, ואח"כ כתיב וינצלו, שאחר ששאלו תפסו בשכרן, והיינו דאמר שלא יאמר אותו צדיק, פירוש אף דדינא פטורים על ימי העינוי, מ"מ צוה הקדוש ברוך הוא שיקחו דרך שאלה שלא יאמר אותו הצדיק וכו', דניחא ליה טפי בתשלומין לבניו ממיתת המצרים, כדאיתא בכתובות דף ל"ב גבי חובל דחס רחמנא על ממון הנחבל דניחא ליה טפי בתשלומין: ובזה מובן הא דכתיב ויעשו בני ישראל כדבר משה הוא מיותר, דלא הול"ל אלא ויעשו כן וישאלו. ולמ"ש א"ש, דבאמת משה לא היה יכול לומר ויקחו שיקחו בע"כ, משום תשלומין דאין לדיין לפסוק לתפוס דה"ל מיתה וממון, אבל ישראל בעצמם לא היו צריכים ליקח דרך שאלה, שהם היו יכולים לתפוס כמו שעשו בים ואין יכולים להוציא מידם כלל, אלא כיון שמשה לא היה יכול לומר אלא שיקחו בדרך שאלה כנ"ל לא רצו לעבור על דבריו, והיינו דכתיב ויעשו כדבר משה, שרצו לקיים כדבריו. ויש עוד רמז בזה למ"ש בזהוהר [שמות, ב ב] כי עיקר גלות מצרים היה לברר הניצוצות קדושות שנפלו בחטא עץ הדעת, וכמו שאחז"ל [פסחים פז ב] לא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, והיינו ניצוצות קדושות שמתלקטים א' א' במשך הגלות, וזה היה עיקר חטא במה שאמר במה אדע, וחטא בדעת ונתעורר חטא עץ הדעת אמר לו הקדוש ברוך הוא ידוע תדע כי גר יהיה זרעך לתקן הדעת וכמ"ש בסוף קידושין [ע ב] במאמר חז"ל [ב"מ נט ב] מפני מה הזהירה התורה באונאת הגר מפני שסורו רע, והיינו כי ענין הגר לברר מין הדעת הטוב מן הרע, כדכתיב [לעיל ב, ט] ועץ הדעת טוב ורע, וכשתסיר מספר רע מן דעת, נשאר מנין גר עם הכולל. וז"ש מפני שסורו רע פירוש שהוסר מן הרע, וכשאמר

במה אדע נתחייבו בניו גירות לתקן הדעת. וז"ש וינצלו את מצרים היינו שהוציאו כל ניצוצות הקדושות ממצרים, וכן כתוב בזהוהר [שמות ב ב] בענין ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, היינו להוציא ניצוצות הקדושות שהיו במצרים, ורמז לדבר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, כי עץ הדעת מספר תרל"ט, וכיון שנכנסו בשבעים נפש שהוא מספר של עיין של עץ הדעת, ישאר תקס"ט והוא מכוון במספר רכוש גדול. וז"ש ואח"כ יצאו ברכוש גדול, ויש רמז בזה למ"ש בפ' בא [יב, מא] ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' וגו' מספר כל צבאות ה' הוא מספר תקס"ט בהיות חסר וי"ו כדכתיב על צבאותם חסר וי"ו, ויבואר עוד במקומות רבים. וז"ש בארץ לא להם ר"ל שכל הכח של מצרים אינן שלהם אלא מכח הקדושה שנפלה בהם, ויש לנו בזה עוד רמזים רבים:

פנים יפות פרשתינו כאן. פנים יפות שמות פרק ג. ושאלה אשה משכנתה וגו' כלי כסף וכלי זהב ושמלות. פירש"י בפ' בא [יב, לה] כל המאוחר בפסוק חשוב יותר שהשמלות היו חשובים יותר, יש לפרש מה שהזכיר ושאלה אשה משכנתה אף שגם האנשים שאלו אלא כיון שזה היה בשכר תשלומי החוב של השעבוד, וקי"ל [חור"מ סי' צז סכ"ה] דאין בע"ה גובה מבגד אשתו, אלא דאיתא בח"מ סימן צ"ז [סכ"ו] דתכשיטים ובגדי י"ט החשובין גובה מהן, והיינו דקאמר ושאלה אשה משכנתה דברים החשובים שיכולים לגבות בחובן, ויש לומר עוד משום דקי"ל [ב"ק קיג ב] דגזל עכו"ם אסור והפקעת הלואתו מותר, וכיון דשאלה חוזרת בעיניה אין לה דין הלואה אלא כיון דמסתמא נתיאשו המצרים כששמעו שברח העם, וכתיב ושמתם על בניכם ועל בנותיכם דה"ל יאוש ושינוי רשות כדתנן בריש הגוזל ומאכיל את בניו [קיא ב], פטורים מלשלם משום דה"ל אחר יאוש ושינוי רשות, אף דאותן ששאלו חייבים לשלם דמיהן אפ"ה לא עדיף מהפקעת הלואתו דפטורים, לכך אמר ושמתם על בניכם ועל בנותיכם שבזה יותר תועלת כנ"ל. ויש לומר מה שהקדים לומר לישראל דבר זה בתחלת השילוח, אף שהוצרך לחזור ולכפול בשעת יציאתם ממצרים גם אמר כאן משכנתה ומגרת ביתה ובשעת יציאתם אמר סתם אשה מאת רעותה, מפני שאמרו חז"ל [ר"ה ל א] בניסן הוא ר"ה לשכירות בתים, לכך אמר להם כדי שיתכוונו לכך בתחלת שכירות בתים להיות שכינתם ומגרת ביתם אצל בעלי רכוש ועושר כדי שישאלו מהם:

(21) עץ יוסף. ראה הערה 15 ד"ה ועבדום.

(22) ראה טו, טו. וְנִכְרְתָהּ כִּי עֶבֶד הָיְתָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּה יְהוָה אֶלְהֵיךָ עַל־לֶפְנֵי אֲנָכִי מִצִּוּת אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה הַיּוֹם:

ספרי. (טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, מה במצרים הענקתי לך ושנית לך אף אתה הענק לו ושנה לו מה במצרים נתתי לך ברחוב יד אף אתה תתן לו ברחוב יד וכן הוא אומר (תהלים סח יד) כנפי יונה נחפה בכסף זו בזת מצרים, ואברותיה בירקרק חרוץ, זו בזת הים, (שה"ש א יא) תורי זהב נעשה לך זו בזת הים, עם נקודות הכסף זו בזת מצרים.

רש"י ד"ה וזכרת כי עבד היית. וְהֶעֱנַקְתִּי וְשָׁנִיתִי לָךְ מִבְּזוּת מִצְרַיִם וּבְזוּת הַיָּם, אף אַתָּה הֶעֱנַקְתָּ וְשָׁנִיתָ לּוֹ (ספרי):

צפנת פענח פרשתינו ג, כב. כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמלתם על בניכם וגו'. הנה הגדר דגבי שמלות רק על בניכם. ועיי לקמן פ' בא פעם אחת נקט רק כלי כסף ופעם נקט שמלות, והוא כך, דהנה מבואר בספרי פ' ראה דהענקה צריך ב' פעמים, גבי יובל, א' בר"ה דהוה רק יציאה מעבדות, והשני ביוה"כ דהוה יציאה גמורה, וכן הוה ב' פעמים של מצרים ושל ביזת הים ע"ש. והנה כספים לחד מאן דאמר יש הענקה, בספרי ובקדושין דף י"ז ע"ש. ועיי בכתובות דף ס"ז גבי אם מוסיפין שלישי ע"ש בזה, אבל שמלות לכ"ע לא שייך הענקה, רק זה נתנו לו משום עבדות, ועיי בכתובות דף נ"ד גבי שכיר דשלח ופוק, אך מה שעל בניהם י"ל דאין נוטלין, כמו הך דב"ק דף י"ב, ע"ב, וזה ר"ל כאן.

צפנת פענח וארא ו, יג. ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים וגו'. עיי בירושלמי ר"ה פ"ג דזה הוה גדר תנאי דע"מ כן יצאו שאם יהי' שש או יובל יוציאו עבדים ב"י לחירות ע"ש בזה ואם יעברו אז ישארו עבדים, ולכן בימי ירמי' נענשו כמבואר ערכין דף ל"ג ע"ש, וכן נצרך להם להחזיר הביזה שלקחו גדר הענקה ביזת מצרים ועל הים, ועיי בספרי פ' ראה ועיי פסחים דף פ"ז, ע"ב ביזת מצרים חזור, ועיי שם דף קי"ט, ועיי סנהדרין דף צ"א גבי גביהא, ולכן לוקחים כל הכסף מישראל תשלום בעד חזרה של הענקה כיון דלא השלימו תנאם, אך עיי זה היה טובה לישראל, דאל"כ כיון שנבוכדנצר כבשם הוה קונה אותם קה"ג ממש על ידי מלחמה, והוה ח"ו גדר באו פריצים כו', גיטין דף ל"ח וכ"מ, רק זה דמבואר בסנהדרין קמחא טחינא, דכיון

דבטלו יובל ולא שלחו עבדים נתבטל התנאי הוצאה מן מצרים, ורק ע"י שנבוכדנצר כבש מצרים זכה בהם, ולא עדיף מן גברא דאתא מחמתו, ולא ניתוסף לו קנין חדש ע"י כבושה של ישראל, וכמ"ש בגיטין דף ל"ז גבי עבד שנשבה, ועמ"ש גיטין דף מ"ח, ע"א וב"ק דף מ"ה, ע"ב בזה.

לקוטי שיחות חלק כד ראה שיחה ב. אין הענקה זיינען דא צוויי חלקים: א) די נתינת האדון, ב) קבלת העבד דאס וואָס ווערט אויפגעטאן דורך איר אין דעם עבד. דאס וואס דער אדון דארף געבן הענקה איז פארבונדן מיט דער (פריערי דיקער) עבדות: די נתינה איז הכרת טובה צום עבד פאר זיין אַרבעט אַלס עבד (ביז אַז עס איז דא א סברא, אַז הענקה (איז ניט נאר בתורת צדקה, נאר עס) האָט אַ גדר פון שכר פעולהיין: משא"כ די הנאה ותועלת וואָס דער עבד באַקומט פון דער הענקה, איז עס אַ פרט וחלק פון זיין שחרור: די שלימות השחרור איז אויב (ער גייט ניט ארויס ריקם, : נאר) ער באַקומט דעמולט אַ מתנה מיוחדת, וואָס איז מבטל און איז היפך פון עבדות, עס ווערט און איז אַ מצב פון חירות, רוחב יד וכו'. און דער צווייטער פרט אין הענקה - שלימות השחרור של העבד איז מודגש אין דעם טעם וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה"א על כן אנכי מצוך גו', וויבאלד אידן זיינען געווען עבדים און ויפדך ה"א, דערפאר זיינען זיי מחוייב טאָן אַז אַן עבד'ס פד'י ושחרור זאלן זיין כדבעי. עיין שם בארוכה.

(23) פרשת דרכים שם. והנראה לי בזה הוא, דלעולם הבטחת ה' נתקיים בפי החירות וכסברת ר' הונא דאחרי מופלג, וסבירא להו לרז"ל דמה שלקחנו ממצרים כלי כסף וכלי זהב היו חלף עבודתנו, ואינו מה שהבטיח אותנו ה' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, דלזה מה צריך הבטחה, דמהיכא תיתי שלא ישלמו לנו שכר עבודתנו, אלא שהבטחת ה' היא, דמלבד מה שלקחנו שכר עבודתנו, עוד זאת ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שה' העניש את המצריים בשביל מה שנשתעבדו בנו על כרחנו בגופנו ובממוננו, וזהו שאמר ה' לאברהם וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שהכל הוא גמול למצרים על מה שהרעו לנו.

(24) אוה"ח לך לך שם. וגם את הגוי וגו'. קשה איך יוצדק לומר וגם על מה שקדם שהוא השיעבוד והענוי וזה הטבה לנקום נקם מאויבנו. ב' תיבת את מיותרת. ג' אומר דן אנכי דבר ידוע הוא כי הוא הוא השופט. ד'

למה הפסיק בין המאורע אשר גזר ה' על בניו במשפט המשעבדים והיה לו להשלים לומר ואחרי כן יצאו וגו' שהוא גמר ענין ישראל ואחר כך יאמר את הגוי אשר יעבודו וגו'. ולזה אפשר שנתכוון לומר בשינוי זה שאחר שישפוט ה' את הגוי יצאו ברכוש ולקח סדר העשוי, וכמו שמצינו שכן היה בתחלה דן אותם ואחר כך השאילום רכוש גדול:

(26) בא י, כב. וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֶפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

שמות רבה פרק יד, ג. חֹשֶׁךְ לְמַה הִבִּיא עֲלֵיהֶן, וַתִּבְרַךְ שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁאִין לְפָנָיו מִשׂוֹא פָנִים וְהוּא חוֹקֵר לֵב וּבַחֲנֹן פְּלִיאוֹת, לְפִי שֶׁהָיוּ פוֹשְׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לָהֶן פְּטוּרִינִין מִן הַמִּצְוִיִּים וְהָיָה לָהֶן שֵׁם עֶשֶׂר וְנִכְבֹּד וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצִאֲתָא, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם אָבִיא עֲלֵיהֶן מִכָּה בְּפִרְהֶסְיָא וְנִמְתּוּ, יֹאמְרוּ הַמִּצְוִיִּים כְּשֵׁם שֶׁעָבַר עֲלֵינוּ כִּדְ עָבַר עֲלֵיהֶן, לְפִיכֶן הִבִּיא עַל הַמִּצְוִיִּים אֶת הַחֹשֶׁךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּדִי שִׁיְהִיוּ קוֹבְרִין מִתֵּיהֶם וְלֹא יְהִיוּ רוֹאִין אוֹתָן שׁוֹנְאֵיהֶם וַיְהִיוּ מִשְׁבַּחִין לַהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כֶּן. מֵהוּ חֹשֶׁךְ אֶפְלָה, אָמַר רַבִּי אֲבָדִימִי דְמֵן חִיפָה, אוֹתוֹ חֹשֶׁךְ כְּפוּל וּמְכַפֵּל הָיָה, רְבוּתֵינוּ אָמְרוּ שְׂבַעָה יָמִים שֶׁל חֹשֶׁךְ הָיוּ, כִּי צַד שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים מִי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וּבְקֶשׁ לְעַמֵּד עוֹמֵד, וְהָעוֹמֵד בְּקֶשׁ לִישׁב יוֹשֵׁב, וְעַל אֵלּוּ הַיָּמִים נֶאֱמָר: וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֶפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אֶחָיו. שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶחָדִים מִי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לֹא הָיָה יָכוֹל לְעַמֵּד וְהָעוֹמֵד אֵינוֹ יָכוֹל לִישׁב, וּמִי שֶׁהָיָה רוֹבֵץ אֵינוֹ יָכוֹל לְזַקֵּף, עֲלֵיהֶן נֶאֱמָר: וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וּבְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶפְלָה וְנִמְן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהַשְּׂאִילוּם, שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל נִכְנַס לְתוֹךְ בְּתִיבָהּ שֶׁל מִצְרַיִם וְהָיוּ רוֹאִין כֶּהֱן כְּלִי כֶסֶף וְכִלֵּי זָהָב וּשְׂמֵלוֹת, אִם הָיוּ אוֹמְרִים אֵין לָנוּ לְהַשְּׂאִיל לָכֶם הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶן הָרִי הוּא בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, בְּאוֹתָהּ שְׂעָה הָיוּ הַמִּצְוִיִּים אוֹמְרִים אִם הָיוּ אֵלּוּ רוֹצִים לְשַׁקֵּר בְּנוּ הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָן בִּימֵי הַחֹשֶׁךְ וְלֹא הָיִינוּ מְרַגְּשִׁין, שֶׁהָרִי רָאוּ אוֹתָן כְּבָר אַחַר שֶׁלֹּא נִגְעוּ חוּץ מִדַּעַתְנוּ כִּמוֹ כֵּן לֹא יִחְזִיקוּ, וְהָיוּ מִשְׂאִילִין לָהֶן, לְקַיֵּם מֵהַ שְׁנַאָמֵר (בראשית טו, יד): וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹל, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב: וְלִכְלֵ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר וְגו', בְּאֶרֶץ גִּשְׁן לֹא נֶאֱמָר אֶלָּא בְּמוֹשְׁבֵתָם, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהָיָה יְהוּדִי נִכְנַס הָיָה אוֹר נִכְנַס וּמֵאִיר לוֹ מֵהַ שְׂבַחֲבִיאוֹת וּבְתַבּוֹת וּבְמִטְמוּנֵיאוֹת. וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמָר (תהלים קיט, קה): גַּר לְרַגְלֵי דְבָרְךָ וְגו'. הָרִי שֶׁשָּׂה יָמִים שֶׁל חֹשֶׁךְ שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם, וְהַשְּׂבִיעֵי שֶׁל חֹשֶׁךְ, זֶה יוֹם חֹשֶׁךְ שֶׁל יָם, שְׁנַאָמֵר (שמות

יד, כ): וַיְהִי הָעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיִּצָּר אֶת הַלַּיְלָה, כִּדְ הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ עָנָן וְחֹשֶׁךְ וּמְחַשֵּׁף לְמִצְרַיִם וּמֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה לָהֶם בְּמִצְרַיִם, וְעַל זֶה נֶאֱמָר (תהלים כז, א): ה' אוֹרִי וַיִּשְׁעֵי וְגו'. וְכֵן לְעֵתִיד לְבוֹא יִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֹשֶׁךְ, שְׁנַאָמֵר (ישעיהו ס, ב): כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶה אֶרֶץ וְגו'.

תנחומא בא ג. וְלִכְלֵ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר, וְהָיָה מֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל וּמִרְאָה לָהֶן כֵּל כְּלֵי כֶסֶף וְזָהָב וּשְׂמֵלוֹת וְכָל טוֹב מִצְרַיִם, וּמֵהַ שְׂבַחֲבִיאוֹת וּבְתַבּוֹת וּבְמִטְמוּנֵיאוֹת הָיָה מִרְאָה לָהֶן. וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין וְנוֹתְנִין לָהֶן בְּעַל כְּרַתָּן, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם יִשְׂרָאֵל, הָרִי לָךְ בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי כִּדְ וְגו'. הָרִי, וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֶפְלָה.

רש"י ד"ה ויהי חשך אפלה: שלשת ימים. חֹשֶׁךְ שֶׁל אֶפְלָה, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אֶחָיו אוֹתָן ג' יָמִים. וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אֶחָדִים חֹשֶׁךְ מְכַפֵּל עַל זֶה, שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ – יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לְעַמֵּד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישׁב; וְלְמַה הִבִּיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצִאֲתָא, וּמִתּוֹ בְּשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶפְלָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלֵתָם וַיֹּאמְרוּ, אִף הֵם לוֹקִים כְּמוֹנוּ. וְעוֹד, שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ אֶת כְּלֵיָהֶם, וּכְשֶׁיֵּצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיָדֵנוּ כְּלוּם, אוֹמַר לוֹ, אֲנִי רָאִיתִיו בְּבֵיתָךְ, וּבְמִקּוֹם פְּלוּנִי הוּא (שמות רבה):

מדרש לקח טוב בא י, כג. ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. והיו ישראל נכנסין בבתיהן ונוטלין כל מה שהיו למצריים ואין מרגישין, הרמיזם הקב"ה היאך שישראל עתידין לצאת מאפלה לאורה, והם המצריים עתידין להיות שותקין, עליהם נאמר ורשעים בחשך ידמו (ש"א ב ט), ומכה זו בלא התראה, כי בראשונה היה מתרה בו ב' פעמים, ובשלישית בלא התראה באת להם המכה, וכן כל המכות שנים בהתראה והשלישית בלא התראה, וכיון שנהפך המטה לנחש, כסבור היה פרעה שכשפנים הם משה ואהרן, אמר לו פרעה למשה תבן אתה מכניס לעפרים, כלומר עפרים מקום כולו תבן, ומשם מוציאים תבן לשאר עיירות, כך למה את בא לעשות כשפים, ומצרים הוא מלאה כשפים, אמר לו משה לפרעה למתא ירקא ירקא שקול, כלומר לעיר שהיא מלאה ירק הולך לשם ירקות, כלומר אין הדבר נמכר בטוב אלא במקום שעושין אותו, ואם ארץ מצרים מלאה כשפים, המעשים של הקב"ה גדולים מהם, וכיון שלא קמו איש מתחתיו שלשת ימים נלאו, שנאמר ויקרא למשה ולאהרן, זה היה מעשה אחר שלשה ימים של

חשך, שהרי כתיב ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים, אמרו שלשת ימים היה חשך ואפלה עוביו כדינר זהב, ושלשת ימים אחרים היה חשך ולא אפלה, קל ממנו וביום הז' התחיל להאיר.

שם יא, ב. דבר נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו הקב"ה למשה בבקשה ממך לך אמור להם לישראל, וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, וכי מצרים ריעיהם של ישראל היו, שהכתוב אומר איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, אלא מלמד שאחרי המכות נהיו המצריים כריעים וכאוהבים לישראל, כדי להשאל להם כליהם, וישראל היה אומר לו למצרי ריעי ואהובי השאילני כלי זה, או מלבוש זה, כלי כסף וכלי זהב זה, ולא היה לו למצרי פנים למונעו ממנו, שנאמר ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים (שמות יא ג), לקיים מה שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית טו יד), אמר הקב"ה כשם שנתקיים עליהם כי גר יהיה זרעך (שם שם יג), כך יתקיים עליהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ואם תאמר והלא בשלשה ימי אפלה לקחו כל אשר להם, תשובתך בשלשה ימי אפלה לקחו המטמוניות ולא הרגישו המצריים, ומה שהיה להם בבתים השאילום, והלא דברים קל וחומר הם שלא הבטיחם הקב"ה אלא בדבור אחד זכו לכך, אנו שהבטיחנו על ידי כל נביא וחווה על אחת כמה וכמה, עוד אבנך ונבנית בתולת בת ציון עוד תעדי תופיך (ירמיה לא ג), עוד יאמרו באזניך בני שכוליך (ישעיה מט כ), אז תשמח בתולה (ירמיה לא יב), אז יאמרו בגוים (תהלים קכו ב), אז תראי ונהרת (ישעיה ס ה), אז ימלא שחוק פיננו (תהלים קכו ב), וכאלה רבות ישועות ונחמות אשר הבטיחנו הקב"ה, לכך נאמר לכן חכו לי נאם ה' (צפניה ג ח), אשרי המחכה ויגיע (דניאל יב יב), ואשרי כל חוכי לו (ישעיה ל יח), קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כז יד).

27 רשב"ם פרשתינו י, כב. ושאלה אשה משכנתה - במתנה גמורה וחלוטה. שהרי כתוב: ונתתי את חן העם - כמו: שאל ממני ואתנה גוים נחלתך. זהו עיקר פשוטו ותשובה לאפיקורסים.

שם בא יא, ב. וישאלו - לשם מתנה גמורה כמו: שאל ממני ואתנה גוים נחלתך.

שם יב, לו. נתן את חן העם - לתת להם במתנה, כדכתיב באלה שמות: ונתתי את חן העם בעיני מצרים.

בחי כאן. ושאלה אשה משכנתה. ח"ו שיתיר הקב"ה לגנוב דעת הבריות שישאלו מהם כלי כסף וכלי זהב ולא ישיבו להם, אבל לשון ושאלה הוא שתתן לה במתנה שכן מציינו בגדעון (שופטים ח:כ"ד) ויאמר אליהם גדעון אשאלה מכם שאלה ותתנו לי איש נזם שללו כי נזמי זהב להם כי ישמעאלים הם, וכן מציינו בבת שבע (מלכים א ב:כ"י) שאלה אחת קטנה אנכי שואלת מאתך יותן את אבישג השונמית הרי מתנה שנקראת בלשון שאלה. ומה שאמר ושאלה אשה משכנתה היה לו לומר ושאל איש מאת המצרי אבל זה קל וחומר כי אם לנשים היו נותנים מתנות כל שכן לאנשים וכמוהו (ישעיהו ל"ג:כ"ג) פסחים בזו קל וחומר הרצים, כן כתב רבינו חננאל ז"ל.

חזקוני. ושאלה אשה במתנה גמורה כמו שאל ממני ואתנה וגו' שהרי אתן את חן העם הזה בעיני מצרים.

כלי יקר. ושאלה אשה משכנתה וגו'. י"מ שאלה זו אינה לשון הלואה, כי איך יצוה ה' לדבר שקר וליקח בערמה אלא הוא מלשון שאל ואתנה לך האמור בשלמה המלך (מ"א ג מה) שהוא מתנה גמורה, וכן חיים שאל ממך, נתתה לו (תהלים כא ה), כך שאלה זו היא שיתנו להם מתנות, ומ"ש (יב לו) וישאילום. היינו שהמצרים התחילו לתבוע מהם שיקבלו מהם מתנות כל כך מצאו חן בעיניהם.

29 כלי יקר בא יא, ב. דבר נא באזני העם וישאלו גו'. ארז"ל (ברכות ט): אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, וקשה למה תלה קיום הבטחתו באמירת אותו צדיק, ובלא אמירתו וכי לא יקים ה' את דברו חלילה ונראה ליישב זה ע"ד שמסיק במס' ברכות (שם) וישאילום בעל כרחם דישראל משום משוי הדרך, ולפי זה יצא ה' ידי הבטחתו כשהיה מראה להם מקום אשר בו תתקיים הבטחתו, ומה יש לו עוד לעשות אם המה מעצמם אינן רוצים לקבל, ומ"מ יש לחוש שלא יאמר אותו צדיק כו' כי לא ידע שהמה לא בקשו לקבל ובעבור היות אברהם צדיק וישר יהיה עמל בעיניו על שנשתעבדו בהם בחנם, וע"כ נאמר לו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. במלת ואחרי כן, הורה שיקחו להם שכר עבודתם מן המצריים, וע"כ נקט ואחרי כן כי אין שכירות משתלמת כ"א לבסוף, ואע"פ שאין מעצור לה' ליתן לישראל רכוש גדול מבלי שיצטרכו ליקח מן המצרים דרך שאלה ורמאות, מ"מ עשה כן אלהי המשפט

להציל מידם שכר עבודתם, כדאיתא בפרק חלק (סנהדרין צא.) בגביהה בן פסיסא כו', ולפיכך לא היתה נחה דעתו של אותו צדיק בשום רכוש כי אם ברכוש מצרים חלף עבודתם, כי בזה יקבל תנחומין על העבודה הקשה אשר עובד בזרעו, וזה"ש ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, הביא רש"י לשון ואחרי כן מן הטעם שהזכרנו.

30 דקוטי שיחות חלק יז עמוד 395. וויבאלד תורה ומצות זיינען געגעבן געווארן פון דעם אויבערשטן צו אידן, איז מובן אז אין זיי זיינען פאראן גדרים מצד דעם נותן (דעם אויבערשטן), און גדרים מצד דעם מקבל (אידן). און דעריבער געפינט מען אין דער תורה צוויי קצוות: אין דברי תורה מקבלין טומאה" - ווען עס לערנט זיי א איד וואס איז ניט טהור - ווייל זיי זיינען דברי (כאש): דעם אויבערשטן'ס רייד; און פונדעסטוועגן איז רב שמחל על כבודו כבודו מחול", דערפאר וואס די תורה דילי' היא" (ס'איז ווי) דעם רבים תורה). ד.ה. אין געוויסע ענינים איז די תורה געבליבן אין דער בעלות" פון דעם אויבערשטן, און אין אנדערע פרטים איז זי איבערגעגעבן געווארן או דעם מקבל, צום אידן. און אזוי ווי דאס איז בנוגע תורה ומצות גופא, עד"ז איז עס אויך בשייכות דעם חיוב צו לערנען תורה און מקיים זיין מצות, אז אין דעם זיינען פאראן די צוויי גדרים: מצד דעם גדר הנותן איז דא אויפן אידן א חיוב צו מקיים זיין תומ"צ אינעם אופן ווי דער חיוב השימוש פון א בן לאביו און אן עבד לרבו; און מצד דעם גדר המקבל איז זיין עסק אין תורה ומצות אין אזא סוג חיוב וואס איז (ע"פ תורה) פארבונדן מיט קבלת שכר, אזוי ווי א קבלן ושכיר.

31 וירא כ, טז. ולשנה אמר הנה נתתי אלהיך לך לאלהיך הנה הוא-אלהיך פסות עינים לכל אשר אתה ואת כל נכחת:

רש"י ד"ה ונכחת. יהי לך פתחון פה להתנבט ולהראות דברים נפרים הללו; ולשון הוכחה בכול מקום ברור דברים ובלע"ז אשפרו"ביר, ונאנקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כה הוא נופל על התרגום, הנה לך פסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בה וכל אשר אתה, ועל כן תרגמו נחזית יתיד ונת כל דעמך. ויש מ"א אכל ישוב לשון המקרא פראשתי:

33 יחזקאל כט, כא. ביום ההוא אצמיס לרן לבית ישראל ולק אתו פתחון-פה בתוכם וידעו כי-אני יהוה

וירא יט, יב. ויאמרו האנשים אל-לוט עד מי-לך פה חתן ובניו ובנותיו וכל אשר-לך בעיר הוצא מן-המקום:

רש"י ד"ה ובניך. בני בנותיה הנשואות. ומ"א עד - מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגוריא עליהם? שכל הלילה הנה מליץ עליהם טובות, קרי ביה מי לך פה:

שם כ, טז. ולשנה אמר הנה נתתי אלהיך לך לאלהיך הנה הוא-אלהיך פסות עינים לכל אשר אתה ואת כל נכחת:

רש"י ד"ה ונכחת. יהי לך פתחון פה להתנבט ולהראות דברים נפרים הללו; ולשון הוכחה בכול מקום ברור דברים ובלע"ז אשפרו"ביר, ונאנקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כה הוא נופל על התרגום, הנה לך פסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בה וכל אשר אתה, ועל כן תרגמו נחזית יתיד ונת כל דעמך. ויש מ"א אכל ישוב לשון המקרא פראשתי:

תולדות כו, מ. ועל-סרפך תקנה ואת-אחיה תעבד וקנה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צנאך:

רש"י ד"ה תריד. לשון צער כמו אריד בשיחי, כלומר, כשיעברו ישראל על התורה ויהנה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל, ופרקת עלו וגומר:

ויצא כט, לד. נתהר עוד נתלד בן ותאמר עתה הפעם ילנה אישיל אלי כי-גלדתי לו שלשה בנים על-כך קרא-שמו לוי:

רש"י ד"ה הפעם ילנה אישיל. לפי שהאמהות נביאות היו, ויודעות שיי"ב שבטים יוצאים מיצלב נד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בבנים (ברבות ס):

יתרו כ, ב. אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מגי' ית עבך ים:

רש"י אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה שתהיו משעבדים לי; ד"א, לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים. - שצאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כ"ד), זו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים, משנגאלו - הואיל ואני משתנה במראות, אל תאמרו שתי רשויות הן, אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שצאמר את הקולות - קולות כאין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ - אל תאמרו רשויות הרבה הן; ולמה אמר לשון יחיד אלהיך? למן פתחון פה למשה ללמד סגוריא כמעשה העגל, ונה

שָׁמַר לְמַה ה' יִחַרְה אָפָּה בְעַמָּה – לֹא לָהֶם צְוִיתָ לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֱלֹהִים אַחֲרָיִם אֲלֵא לִי לְבָדִי (שמות רבה):

משפטים כא, יא. וְאִם-שָׁלַשׁ-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אֵין פֶּסֶף:

רש"י ד"ה ויצאה חנם. רָבָה לָהּ יִצְאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמָּה שְׁרָבָה לְעַבְדִּים, וּמַה הִיא הַיִּצְאָה? לְמַדָּה שֶׁתִּצְאָה בְּסִימָנִין וְתִשְׁקָה עִמּוֹ עוֹד עַד שֶׁתִּבְיֵא סִימָנִין, – וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קִדְמוֹ סִימָנִין, כְּכֹר לְמַדְנוֹ שֶׁתִּצְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר הֶעֱבְרִי אֹרְחֵי הָעֵבְרִי וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים (דברים ט"ו) – וּמַהוּ הָאָמֹר כָּאֵן וַיִּצְאָה חֲנָם? שָׁאֵם קִדְמוֹ סִימָנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּצְאָה כֹּהֵן. אֹרְחֵי אֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁתִּצְאָה אֲלֵא בְּבִגְרוֹת? ת"ל אֵין פֶּסֶף לְרַבּוֹת יִצְאֵת בְּגָרוֹת; וְאִם לֹא נֶאֱמְרוּ שְׁנִיָּהֶם הֵיטִי אוֹמֵר וַיִּצְאָה חֲנָם זֶה בְּגָרוֹת, לְכֹךְ נֶאֱמְרוּ שְׁנִיָּהֶם שֶׁלֹּא לְתַן פְּתִיחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לְחַלֵּק (מכילתא):

ראה יד, יג. וְהִרְאָה וְאֵת-הָאֵלֶּה וְהִדְבָּה לְמִינָהּ:

רש"י ד"ה הראה והאיה. הִיא רָאָה הִיא אֵיָה הִיא נִיָּה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רָאָה? שְׁרֹאָה בְּיוֹתֵר, וְלָמָּה הַזְהִיר בְּכָל שְׁמוֹתֶיהָ? שֶׁלֹּא לְתַן פְּתִיחוֹן פֶּה לְבַעַל דִּין לְחַלֵּק – שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָאוֹסְרָה קוֹרֵא אוֹתָהּ רָאָה, וְהִבָּא לְהַתִּיר אוֹמֵר זֶה דִּבְרָה שְׁמָהּ אוֹ אֵיָה שְׁמָהּ, זֶה לֹא אָסֵר הַכְּתוּב. וּבְעוֹפוֹת פֶּרֶט לָךְ הַטְּמְאִים לְלַמֵּד שֶׁהַעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִים מְרַבִּים עַל הַטְּמְאִים, לְפִיכָךְ פֶּרֶט אֵת הַמַּעֲט (חולין ס"ג):

(34) פרשתינו ג, כב. וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָה כְּלֵי-כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְטָם עַל-בְּנֵיכֶם וְעַל-בָּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת-מִצְרָיִם:

ראב"ע שם פסוק כא. ונתתי. גַּם הִיָּה דִבְרַת פְּלֵא שְׁמִצְרִיִּים הָיוּ מִפִּיִּסִין אֶת יִשְׂרָאֵל שִׁישְׁאֲלוּ מֵהֶם זֶה טַעַם וַיִּשְׁאֲלוּם זֶה הַפֶּךְ מִשְׁפֵּט אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם.

כלי יקר שם. ושאלה אשה משכנתה וגו'. י"מ שאלה זו אינה לשון הלוואה, כִּי אֵיךְ יִצוּה ה' לְדַבֵּר שֶׁקֶר וְלִיקַח בְּעֶרְמָה אֵלֵא הוּא מִלְשׁוֹן שֶׁאֵל וְאֵתְנָה לָךְ הָאָמֹר בְּשִׁלְמָה הַמֶּלֶךְ (מ"א ג מה) שֶׁהוּא מִתְנָה גְמוּרָה, וְכֵן חִיִּים שֶׁאֵל מִמֶּךְ, נִתְנָה לוֹ (תהלים כא ה), כֹּךְ שֶׁאֵלֵה זֶה הִיא שִׁיתְנוּ לָהֶם מִתְנוּת, וּמ"ש (יב לו) וַיִּשְׁאֲלוּם. הֵינּוּ שֶׁהַמִּצְרַיִם הִתְחִילוּ לְתוֹבֵעַ מֵהֶם שִׁיקְבְּלוּ מֵהֶם מִתְנוּת כֹּךְ כֹּךְ מִצְאוֹ חֵן בְּעֵינֵיהֶם.

(35) לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ תצא. וְהִנֵּה הַגְּלִיּוֹת הוֹצֵרְךָ, לְבַרְרֵי נִיצוּצֵי קְדוּשָׁה שֶׁנִּתְעַרְבוּ בַחֲטָא אֲדַה"ר, בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת, שֶׁעִירַב טוֹב בְּרַע כְּנוֹדַע. וּז"ס אֲשֶׁר שִׁלַּט

הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לוֹ, לְרַעְתוֹ שֶׁל אָדָם הַבְּלִיעֵל, כִּי בְמַה שֶׁמִּיצַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, נַעֲשֶׂה רֹאשׁ לָהֶם, וּמוֹצִיאֵינּוּ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ כֹל נִצּוּצֵי קְדוּשָׁה אֲשֶׁר בְּקַרְבוֹ. וְהִנֵּה בְּמִצְרַיִם, בְּאוֹתוֹ גְלוּת, בִּירְרוּ כֹל הַקְּדוּשָׁה שֶׁהִיָּה בְּקַרְבָּם, וְלֹא נִשְׂאָר דָּבָר. וּבְכָל מְקוֹם שֶׁגָלוּ הַשְׁכִּינָה עִמָּהֶם, לְבַרְרֵי כֹל חֲלָקִיָּה. וְלִכְּן צוּה שֶׁלֹּא לְרֹאוֹתָם עוֹד, וְלֹא עֲשֶׂה כֵן בְּשֶׂאֵר גְּלִיּוֹת. שְׁעֵדִיין לֹא בְּרָרוּ כֹל מַה שֶׁהִיָּה בְּקַרְבָּם לְגַמְרֵי. וְזֶהוּ וְהַשִּׁיבְךָ ה' מִצְרַיִם בְּאֵינוֹת, כִּי לְהִיּוֹת מִצְרַיִם נִגְדַּת הַטוֹב קוֹצוּ שֶׁל יו"ד, וְעֵדִיין נִשְׂאָר בּוֹ בִּירְרוּ כֹל שֶׁאֵר גְּלִיּוֹת, שֶׁהֵם נִגְדַּת כֹּל הַגּוֹף בְּעֶרְךְ אֵל הָרֹאשׁ הַכּוֹלֵל, יִשׁוּבוּ לְמִצְרַיִם. אֲבָל בְּעֶרְךְ מִצְרַיִם עִצְמוּ, אִמְרוּ וַאֲיִן קוֹנָה, כִּי כְּשֶׁנִּיצוּצֵי הַקְּדוּשָׁה מְעוֹרָב עֵדִיין בְּקַרְבָּם, הִיוּ מִתְאוּיִם לְהַשְׁתַּעֲבֵד בְּיִשְׂרָאֵל. אֲבָל מִצְרַיִם כִּיּוֹן שֶׁנִּתְבַּרְרָה לְגַמְרֵי, לֹא נִשְׂאָר לָהֶם שׁוּם תְּאוּוָה לְהַשְׁתַּעֲבֵד בָּם, לְכֵן לֹא יִרְצוּ לְקַנּוּתָם.

תורה אור בא ס עמוד ג. וז"ש בעצם היום הזה יצאו כל צבאות וגו'. פ' צבאות הוי"ה הוא לשון סמוך שהצבאות נטפל לשם הוי"ה אבל אינו לשון שם התואר כמו הוי"ה צבאות. והיינו בחי' הנצוצים שנתבררו בגלות דמצרים ונתעלו ליכלל בשם הוי"ה הם הנק' צבאות הוי"ה כי רפ"ח נצוצים נפלו בשבה"כ ומזה נתברר בגלות מצרים ר"ב נצוצים וע"ז נאמר וינצלו את מצרים. וז"ש וגם ערב רב עלה אתם. וכתוב רב לך כו'. ופי' וענין שנק' צבאות הוי"ה בחי' טפל וסמוך לשם הוי"ה. הענין כי מספר רפ"ח נצוצים הם מבחי' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כו'. וכאשר נתבררו מבי"ע לחזור לשרשם אז אינם נקראים בשמות אלו כלל מפני שנתכללו במקורם בתכלית היחוד לכך אינם עולים בשם כלל. והמשל בזה כשהאדם משכיל בגדולת ה' בהתבוננות והשגה אזי נרגשת ההשגה בבחי' יש ודבר. אבל כשנתבטל במציאות לגמרי אז אינו מרגיש ההשגה והבטול בבחי' יש ודבר מה כ"א הוא בטל לגמרי בתכלית הבטול בלי הרגשה כלל. כך עד"מ הנצוצים דתהו שנפלו בשבירה יש להן שמות שזה מורה בחי' יש ודבר עד שנק' בשם שזהו הגילוי לזולתו כמו האדם שבפ"ע א"צ לשם רק שחבירו קוראו בשם. וכיון שנתבררו וחזרו למקורם בתכלית הבטול להתכלל באלקות אזי אין להם שמות כלל. ולכן נק' אז צבאות הוי"ה שהם טפלים וסמוכים ונכללים בשם הוי"ה ופי' הוציא ה' את בני ישראל על צבאתם היינו שנש"י הן למעלה מבחי' ניצוצין הנ"ל.

לקוטי שיחות חלק ג עמוד 823. די ירידה קיין מצרים איז געווען בכדי צו מברר זיין און מעלה זיין אין קדושה

די ניצוצות פון מצרים. דורך זייער עבודה במשך די גאנצע יארן פון גלות האָבן זיי מברר געווען און אויסגעקליבן די ניצוצות הקדושה און ווען זיי זיינען ארויס פון מצרים האָבן זיי אַט די ניצוצות אויפגעהויבן צו זייער מקור, ווי עס שטייט ביי יציאת מצרים: וגם ערב רב עלה אתם", אַז זיי האָבן מעלה געווען די ר"ב, די צוויי הוני דערט און צוויי ניצוצות קדושה וואָס האָבן זיך געפונען, געווען אריינגע- מישט אין מצרים און די ניצוצות האָבן זיך געפונען אין דעם רכוש גדול וואָס די אידן האָבן מיטגענומען פון מצרים. און ווי דער בעל שם טוב איז מבאר דעם מאמר רז"ל, התורה חסה על ממונם של ישראל און יעקב חס על פכים קטנים, אַז אידישע אייגני טום איז זייער טייער, ווייל אין ממונם של ישראל געפינען זיך ניצוצות קדושה וועלכע דער איד דאַרף מברר זיין און אויפהויבן צו קדושה. און דעריבער האָט געמוזט זיין דער ושאלה אשה משכנתה וגו', צו מברר זיין און מעלה זיין די ניצוצות וואָס האָבן זיך געפונען אין די כלי כסף וכלי זהב ושמלות".

36 בראשית רבה פרק מד, כא. וְהָיָה הַשְּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֲלֵטָה הָיָה (בראשית טו, יז), אַמִּיטָתָא הָנָת. (בראשית טו, יז): וְהָיָה תַנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד, שְׁמֵעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אַרְבָּעָה דְבָרִים הִרְאָה לוֹ, גִּיהֶנֶם, וּמַלְכֵיאוֹת, וּמַתַּן תּוֹרָה, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לוֹ, כָּל זְמַן שֶׁבְּנִיָּה עֲסוּקִים בְּשִׁמְיָם, הֵם נְצוּלִים מִשְׁמֵי. פֶּרְשׁוּ מִשְׁמֵי, הֵם נְדוּנִין בְּשִׁמְיָם. אָמַר לוֹ בְּמָה אֲתָה רוֹצֵה שְׂיַרְדּוּ בְּנִיָּה, בְּגִיהֶנֶם אוֹ בְּמַלְכֵיאוֹת, רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְאָה אָמַר אַבְרָהָם בַּר לוֹ אֵת הַמַּלְכֵיאוֹת. רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי אִידִי וְרַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא אָמְרוּ אַבְרָהָם בַּר גִּיהֶנֶם וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּר לוֹ אֵת הַמַּלְכֵיאוֹת, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב (דְּבָרִים לֵב, ל): אִם לֹא פִי צוֹרֵם מְכָרָם, זֶה אַבְרָהָם. (דְּבָרִים לֵב, ל): אִם לֹא מְלַמֵּד שְׁהִסְפִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדְבָרָיו. רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר כִּף הָיָה אָבִינוּ אַבְרָהָם יוֹשֵׁב וְתַמְסָה כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, אָמַר בְּמָה אַבְרָר, בְּגִיהֶנֶם אוֹ בְּמַלְכֵיאוֹת, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אַבְרָהָם קִטְעַה הִדִּין מוֹנִיטָא מִן כִּדּוּ, (בראשית טו, יח): בְּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֵת אַבְרָם בְּרִית לְאֹמֶר, מֵהוּ לְאֹמֶר, בָּאנוּ לְמַחְלָקַת רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְאָה וְרַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי אִידִי וְרַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא, רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְאָה אָמַר, אַבְרָהָם בַּר לוֹ אֵת הַמַּלְכֵיאוֹת, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב (תְּהִלִּים טו, יב): הִרְפַּבְּתָּ אָנוּשׁ לְרֵאשֵׁנוּ בָּאנוּ בְּאֵשׁ וּבַמֵּיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױ אָמַר אִף קָרִיעַת יַם סוּף הִרְאָה לוֹ, דְּכַתִּיב: אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה, הִיךְ מָה דְאַתָּה אָמַר (תְּהִלִּים קלו, יג): לְגִזְרֵי יַם סוּף לְגִזְרִים.

שמות רבה פרק נא, ז. מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, מֵהַ הָעֵדוּת, זו תּוֹרָה שֶׁהֵם יִגְעִים בָּהּ. אָמַר הָאֱלֹהִים בְּנִכּוּת הַתּוֹרָה וּבְנִכּוּת הַקְרָבָנוֹת אָנִי מִצִּיל אֶתְכֶם מִגִּיהֶנֶם, וְכֵן לְאַבְרָהָם אָבִינוּ הִרְאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַתּוֹרָה וְהַגִּיהֶנֶם וְהַקְרָבָנוֹת וְגִלְיָאוֹת, שְׁנֵאמַר (בראשית טו, יז): וְהָיָה תַנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה, זו תּוֹרָה וְגִיהֶנֶם, שְׁנֵאמַר (שמות כ, טו): וְכָל הַעָם רֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת וְאֵת הַלִּפְיִדִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת הַהָר עֶשֶׂן וְיִרְאָה הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמִדוּ מֵרָחֵק. וְהַקְרָבָנוֹת מִנֵּן, דְּכַתִּיב (בראשית טו, ט): עֲגֹלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֵר וְגוֹזֵל. וְגִלְיָאוֹת מִנֵּן, שְׁנֵאמַר (בראשית טו, יב): אִימָה, זו בְּבָל, שְׁנֵאמַר (חֲבֻקוֹק א, ז): אִים וְנוֹרָא הוּא מִמֵּנוּ מְשֻׁפְטוֹ וּשְׁאֵתוֹ יִצְאָה. תְּשֻׁכָה, זו מְדִי, שְׁהִתְשִׁיכָה עֵינֵיהֶם שָׁל יִשְׂרָאֵל בְּגִזְרוֹתֶיהָ. גְּדוּלָה, זו יָנוּ, שְׁנֵאמַר (דְּנִיאל ח, ח): וַצִּפִּיר הָעֵזִים הִגְדִּיל עַד מְאֹד וַיַּעֲצִמוּ נִשְׁבְּרָה הַקְרָן הַגְּדוּלָה וַתַּעֲלֶנָה חֲזוֹת אַרְבַּע תַּחֲתֶיהָ לְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם. נוֹפְלֵת עָלָיו, זו אָדוֹם, שְׁנֵאמַר (יְרֵמִיָּה מט, כא): מִקּוֹל נִפְלֵם רַעֲשָׁה הָאֶרֶץ. אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל יָמִים שֶׁיְהִיוּ בְּנִיָּה עֲסוּקִים בַּתּוֹרָה וּבַקְרָבָנוֹת הֵם נְצוּלִים מִקֵּה, אֵלֶּה עֲתִידִין בְּנִיָּה לְבַטֵּל הַקְרָבָנוֹת בְּמָה אֲתָה מְבַקֵּשׁ שִׁיִּשְׁמַעְבְּדוּ בְּנִיָּה בְּגִיהֶנֶם אוֹ בְּגִלְיָאוֹת, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְאָה אַבְרָהָם בַּר לוֹ הַגִּלְיָאוֹת, וּמִנֵּן, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים לֵב, ל): אִם לֹא כִי צוֹרֵם מְכָרָם, זֶה אַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר (ישעיה נא, א): הִבִּיטוּ אֵל צוֹר תַּצְבַּתְתֶּם. וְהַ הַסְּגִירָם, שְׁהִסְפִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחֲרָיו. אָמַר רַב הוֹנָא בְּשֵׁם רַב אַחָא וְזָמַן אַחַר בְּשֵׁם רַבִּי, עָמַד לוֹ אַבְרָהָם תַּמְסָה וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהַ שִׁיבְרָר לוֹ, עַד שְׁאָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיבְרָר אֵת הַגִּלְיָאוֹת, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים טו, יב): הִרְפַּבְּתָּ אָנוּשׁ לְרֵאשֵׁנוּ, שֶׁעַבְדְּתַנוּ בְּגִלְיָאוֹת. בָּאנוּ בְּאֵשׁ וּבַמֵּיִם, זו גִּיהֶנֶם, חֲצִיֹּ אֵשׁ וְחֲצִיֹּ בְרָד. וְתוֹצִיאֵנוּ לְרִנְיָה, הַגִּי: וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, מֵהוּ הָעֵדוּת, שְׁכָל זְמַן שִׁיִּשְׂרָאֵל עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה וּבַקְרָבָנוֹת תְּהֵא עֲדוֹת לָהֶם שְׁאִינֵם יוֹרְדִין לְגִיהֶנֶם.

תורה אור יתרו עד עמוד א. ולכך לא ניתנה תורה עדיין בימי אברהם כי בימי אברהם עדיין לא נתברר ונזדכך חומריות העולם להיות המשכת אוא"ס ב"ה ע"י מעשה המצות גשמיות שנלקחו מתחת ממשלת קליפת נוגה. ולא היו יכולין לקבל הארת א"ס ב"ה להיות נק' עליהם שם מצות עד אחר יציאת מצרים שמצרים הוא כור הברזל כמו מצרף לכסף וכור לזהב והיינו כדי להיות הגו. סיגים מכסף שהכור הוא המפריד הסיגים דהיינו שלא יהיה תערובת פסולת בכסף וזהב. וכך הוא מצרים כור הברזל שזיכך את ישראל ע"י קושי השעבוד בחומר ובלבנים

להיות נפרד הרע מן הטוב ויתפרדו כל פועלי און שע"י שהרע עושה פעולות רעות הוא כלה ונאבד כמ"ש חצי אכלה וגו' חיצו כלים כו'. וכמשל עלוקה שכאשר מוצצת דם האדם מיד מתה. וכאשר נזדככו ישראל נזדכך ג"כ העולם וגשמיותו וחומריותו כי כל העולם תלוי בישראל וכמ"ש גם את העולם נתן בלבם.

(39) ויגש מו, ד. אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם-עלה יוֹסֵף ישית ידו על-עיניך:

תורה אור ריש פרשתינו. והענין דהנה כתיב ירד ירדנו כו' ירידה אחר ירידה וכן ביצ"מ וגאולה כתיב ואנכי אעלה גם עלה כו' עלה נעלה כו'. היינו ב' עליות שהיא עילוי אחר עילוי ובאמת ביצ"מ לא נתעלו רק פעם א' כמ"ש אעלה אתכם מעני מצרים כו' אל ארץ זבת חלב ודבש. אך כי עלייה זו השנית היא רומזת על גאולה העתידה להיות בב"א.

(40) סנהדרין לו עמוד א. לפיכך נבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלִמְדָה שְׁכָל הַמַּאֲבָד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מֵעֵלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוֹ אֵיבַד עוֹלָם מְלֵא. וְכָל הַמְקַיִּים נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מֵעֵלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוֹ קָיִים עוֹלָם מְלֵא.

בראשית רבה פרק יד, ז. עֶפֶר, רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אוֹמֵר, עוֹפֵר עוֹלָם עַל מְלֵאֲתוֹ נִבְרָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר שְׁמַעוֹן אִף סָנָה עַל מְלֵאֲתָהּ נִבְרָאת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָדָם וְסָנָה כְּבָנָי עֹשִׂים שְׁנָה נִבְרָאוּ. רַבִּי הוֹנָא אָמַר עֶפֶר זָכָר, אָדָמָה נְקֵבָה, הַיּוֹצֵר הֵנָּה מִבֵּיא עֶפֶר זָכָר, וְאָדָמָה נְקֵבָה, כְּדִי שִׁיֵּהוּ פְלִי בְרִיאָיו. מֵעֲשֵׂה בְּאֶחָד בְּצַפּוּרֵי שְׁמַת בְּנוֹ, אֵית דְּאָמְרֵי מִינְאֵי הָנָה יְתִיב גְּבִיָּה, סֵלֶק רַבִּי יוֹסִי בַר חֵלְפָתָא לְמַחְמֵי לִיה אֲנָפִין, סְמַתִּיה יְתִיב וְשִׁחִיק. אָמַר לִיה לְמָה אַתָּה שִׁחִיק, אָמַר לִיה אֲנִי רַחֲצוֹן בְּמַרִּי שְׁמִי, דְּאֶתְסַמֵּי לְאֲפוּנֵי לְעֵלְמָא דְאֲתִי. אָמַר לִיה לֵא מְסַתִּיָּה לְהָהוּא גְבָרָא עֲקַתִּיה אֵלָא דְאֲתִית מְעַקָּא לִיה, אֵית סְסַפִּין מְתַדְבְּקִין, לֵא כֹּךְ כְּתִיב (תהלים ב, ט): כְּכִלִּי יוֹצֵר תְּנַפְצָם, אֶתְמַקָּא. אָמַר לִיה כְּלִי חֲרָשׁ בְּרִיתוֹ מִן הַמִּים וְהַכְּשָׁרוֹ בְּאוּר, כְּלִי זְכוּכִית בְּרִיתוֹ מִן הָאוּר וְהַכְּשָׁרוֹ בְּאוּר. זֶה נִשְׁבֵּר וְנִשׁ לֹ תִקְנָה, וְזֶה נִשְׁבֵּר וְנִי לֹ תִקְנָה, אֶתְמַקָּא. אָמַר לִיה עַל יְדֵי שֶׁהוּא עֲשׂוּי בְּנִפְיָהּ. אָמַר לֹ יִשְׁמְעוּ אֲזַנֵּיךָ מֵה שְׁפִיף אוֹמֵר, מָה אִם זֶה שֶׁעֲשׂוּי בְּנִפְיָהּ שֶׁל בְּשָׂר וְדָם יֵשׁ לֹ תִקְנָה, בְּנִפְיָהּ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל אַחַת פְּמָה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי יֶצְחָק כְּכִלִּי חֲרָשׁ תְּנַפְצָם אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֵלָא כְּכִלִּי יוֹצֵר תְּנַפְצָם, כְּלִי יוֹצֵר שֶׁלֹּא הוֹסְקוֹ יְכוּלִין הֵן לְחֹזֵר.

שם פרק יג, ג. כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֲלֵהֶם עַל הָאָרֶץ (בראשית ב, ה), מְזַפֵּיר שֵׁם מְלֵא עַל עוֹלָם מְלֵא. אָמַר רַבִּי חֵלְפָאי כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְזַפֵּיר שֵׁם מְלֵא עַל עוֹלָם מְלֵא כֹּךְ הוּא מְזַפֵּיר שֵׁם מְלֵא בִּירִידַת גְּשָׁמִים. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, שְׁלִשָּׁה דְבָרִים שְׁקוּלִין זֶה כְּזֶה, וְאֵלוֹ הֵן: אָרֶץ, וְאָדָם, וּמָטָר. אָמַר רַבִּי לֹוי בַר חֵיָא וְשְׁלִשְׁתָּן מְשַׁלֵּשׁ אוֹתֵיזַת, לְלִמְדָה שְׁאִם אֵין אָרֶץ אֵין מָטָר, וְאִם אֵין מָטָר אֵין אָרֶץ, וְאִם אֵין שְׁנֵיהֶם אֵין אָדָם.

(41) ספר המאמרים תרפ"ז עמוד רח. וזהו בקשת דוד ואני אראה בשנאי דהגם שהיו ביניהם כמו דואג ואחיתופל ונראים כעושים ע"פ התורה הנה ואני אראה בשנאי, שיתגלה האמת שהם שונאי הוי' שאינם חפצים בגילוי אלקות היינו גילוי שם הוי' כ"א חפצם הוא בטבע ושכל אנושי והוא היפך היחוד האמיתי דהוי' ואלקים כולא חד. וזהו הוי' לי בעזרי ואני אראה בשנאי דבכדי להגיע לבחי' ראי' וכמאמר איזהו חכם הרואה את הנולד שהו"ע יחו"ע הוא ע"י המנגד דוקא. ואז הנה הוי' לי בעזרי דגם בהעוזרים יהי' גילוי שם הוי' וכמ"ש להוציא יקר מזולל כפי תהי' והיינו דגם בהטבע יהי' הגילוי שלמעלה מדרך הטבע.

(42) תהלים קיח, ז. יְהוָה לִי בְעֹזְרֵי יְאֹזֵי אֲרָאָה בְּשִׁנְאָי:

(43) תניא פרק לו. וְכָל נִיצוּץ, לֹא יֵרַד לְעוֹלָם הַנְּהָ, אִף שֶׁהִיא יְרִידָה גְדוֹלָה וּבְחִינַת גְּלוּת מְמַשׁ, כִּי גַם שִׁיֵּהֶנָּה צָדִיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בִּירְאָה וְאֶהְבָּה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים לֹא יִגִיעַ לְמַעְלוֹת דְּבִיקוּתוֹ בְּה' בְּדַחֲלֵיו וּרְחִימוּ בְּטָרְם יְרִידָתוֹ לְעוֹלָם הַנְּהָ הַחוּמְרֵי, לֹא מִינְהָ וְלֹא מִקְצָתָהּ, וְאֵין עֲרָף וְדַמְיוֹן בִּינֵיהֶם כְּלָל, כַּנּוֹדֵעַ לְכָל מִשְׁפִּיל, שֶׁהַגּוֹף אֵינּוּ יְכוּלִּים לְסַבּוֹל כּו', אֵלָא יְרִידָתוֹ לְעוֹלָם הַנְּהָ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף וּנְפִשׁ הַחַיּוֹנִית, הוּא כְּדִי לְתַקְנֵם בְּלִבָּד, וְלִהְפָּרִידֵם מִהָרַע שֶׁל שְׁלֵשׁ קְלִיפוֹת הַטְּמֵאוֹת, עַל יְדֵי שְׁמִירַת שִׁס"ה לֹא מֵעֲשֵׂה וְעֲנִפִיָּהּ, וְלִהְעֵלוֹת נִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית עִם חֵלְקָהּ הַשְּׂפִיף לֵה מְקַלְלוֹת עוֹלָם הַנְּהָ, וְלִקְשָׁרֵם וּלְיַחֲדָם בְּאוּרֵי-אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, אֲשֶׁר יִמְשִׁיף בָּהֶם עַל יְדֵי קִיּוּמוֹ כֹּל רַמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה בְּנִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית, שֶׁהִיא הִיא הַמְקַיֶּמֶת כֹּל מְצוֹת מְעֲשִׂוֹת כַּנְּזָכָר לְעֵיל.

(45) קונטרס ומעיין מאמר ו פרק א. והענין הוא דכמו"כ בירידת הנשמה להתלבש בגוף ונה"ב אשר הוא עלול להתגאל כו' וכל הדרכים בחזקת סכנה, כי לפתח חטאת רובץ, ואעפ"כ כדאי ירידה זו בשביל העלי' הנפלאה שנעשה עי"ז, שע"י שהוא מלובש בגוף ונה"ב, אשר עלול להתגאל ח"ו ומ"מ עומד בנסיון בכל פרט

וכובש רוח תאווה, שאינו נמשך אחר הסתת היצר והוא נזהר בסו"ם וע"ט בכל פרטיהן ודקדוקיהן, ועניני העוה"ז אינם מונעים ומעכבים אותו מתורה ועבודה, אדרבא, כל עניניו הגשמי' שמוכרח בהם הם בכוונה לש"ש....

ספר המאמרים ת"ש. וכמו בירידת הנשמה בגוף הנה ענין התכלית הוא מה שנוגע להנשמה עצמה היינו התועלת המגיע להנשמה עצמה מירידה זו, ועם היות שהנשמה עצמה אינה צריכה תיקון ידוע הענין בזה דתיקון אינה צריכה אבל צריכה עלי', ועלי' זו נעשית ע"י ירידתה למטה והתלבשותה בגוף ונה"ט דוקא, דבהתלבשות זו נעשה התחדשות בהנשמה מה שלא ה' לה כל זמן עמידתה למעלה אפי' במדרי' היותר עליונה,

ספר המאמרים תש"ו עמוד 66. והדוגמא מזה יובן במעלת ומדרי' הנשמות דבהיותם למעלה קודם ירידתן למטה להתלבש בגוף גשמי ונה"ב הגם שהן במעלה ומדרי' גבוה בדבקות וביטול ומ"מ ה"ה בדוגמת מי הים שבשעת היותם בים ה"ה מלוחים וא"א לשתותם ורק ע"י שבוקעים עפר הארץ נעשים מים חיים, הנה כמו"כ הנשמה ע"י ירידתה למטה להתלבש בגוף ונה"ט שמעלים ומסתיר על אור הנשמה, ומ"מ עוסקת בתומ"צ הנה ע"ז נעשה עליית הנשמה.

לקוטי שיחות חלק כ עמוד 284 הערה 30. ראה בסוף.

(46) לקוטי שיחות חלק טו עמוד 245. מעשה אבות סימן לבנים". איז מובן, אַז דער ענין פון ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" איז פֿאַראַן אויך אין עבודת כאו"א; און ווי דער אור החיים איז מבאר, אַז דער פסוק איז מרמז אויף כללות ירידת הנשמה למטה (און אויך אויף דער ירידה פון אידן אין גלות, וואָס דאָס איז אַ ירידה צורך עליי און אין דעם זיינען דא די ענינים הנ"ל (ע"ד ווי די ענינים אין דער עלי' פון יעקב): א) די נשמה זייענדיק למעלה פאר דער ירידה איז זי בבחינת צדיק; און דורך דעם וואָס זי איז יורד למטה און ווערט נתלבש אין אַ גוף ונה"ב וועלכע זיינען מעלים ומסתיר אויף אלקות און פונדעסטוועגן טוט זי איר עבודה בתורה ומצוות קומט אין איר צו די מעלה (פון והרוח תשוב אל האלקים), פון בעל תשובה. ב) בירידתה למטה איז זי מקיים דעם ציווי פרו ורבו גו' (און תומ"צ בכלל). ג) דורך איר עבודה למטה אין דברים גשמיים טוט זי אויף אַז די וועלט זאָל ווערן אַ דירה לו ית' - דירה בתחתון נים", און דורך דעם ווערט זי נתעלה א סאָך העכער ווי

זי איז געווען פריער. און אין דעם ענין וואָס די וועלט (תחתונים") ווערט אַ דירה לו ית' (און אין די עליית הנשמה וואָס ווערט דורך דעם), איז דאָ אַ יתרון (בפרט אחד) אין דער עבודה פון וכל מעשיך יהיו לשם שמים" און בכל דרכיך דעהו" אויף דער עבודה פון לימוד התורה און קיום המצוות; וואָרום דורך דעם וואָס אויך די עניני הרשות פון מענטשן (מעשיך" און דרכיך") זיינען לשם שמים" און אין אַן אופן פון דעהו", ווערט די דירה לו ית' אויך אין תחתונים" ממש.

(48) דקוטי תורה ראה כה עמוד ד. ואעפ"כ נמנו וגמרו דנוח לו לאדם שלא נברא והיה נשאר בבחי' טהורה היא ומ"ש והנה טוב מאד לק"מ. דהנה בלא"ה צ"ל זה הפסוק שהרי אנו רואים בבריאת הנבראים הצח"מ שיש מהן שנבראו לא בשביל עצמן לבד כ"א בשביל לשמש דאדם. כמו בריאת הסוסים הוא בשביל שיהיה האדם רוכב עליו ויהיה נושא בני אדם א"כ נברא רק בדרך טפל לגבי העיקר והרבה נבראים רובם כיוצא בו. והרי כתיב את כל אשר עשה והנה טוב מאד. והענין כי גם להסוס מגיע תועלת ותיקון ממה שהוא מרכבה להאדם הן בגשמיות שהאדם מספיק לו מזונו בטוב והעיקר ברוחניות שהחיות שבו מתברר עי"ז ואצ"ל בהמאכל שהאדם אוכל שנכלל בפנימית ממש. וכמו הלבושים שהאדם נושא. אבל מ"מ עיקר המכוון בבריאת הסוס ע"מ אינו בשביל התועלת המגיע לו כ"א זהו דרך טפל כדי שלא לקפח שכר כל בריה אלא המכוון בבריאתו הוא בשביל טובת האדם. וגדולה מזו מצינו שארז"ל ע"פ כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה בפ"ק דברכות (ד"ו סע"ב) והאריך בזה הרמב"ם בהקדמתו לפי המשניות. (ועיין מזה בכוזרי מ"א סי' צ"ה וסי' ק"ג וסי' קי"א ובמ"ב סי' י"ד וסי' מ"ד). ועיין ברבות במדבר פרשה ג' א"ר לוי אתה מוצא דברים הרבה ברא הקב"ה בעולם ובירר לו אחד מהן ברא הקב"ה ז' ימים ובחר בשבת כו' ע"ש ובפ' אחרי ר"פ כ"ב ואם כן הוא נבראים עצמן עאכ"ו נבראים לגבי הבורא. דמקרא מלא כתיב ולכבודי בראתיו. וכתיב כל פעל ה' למענהו. וכמארז"ל ספ"ו דאבות כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו א"כ תכלית המכוון בבריאת האדם אינו בשביל האדם עצמו לבד אף שבאמת עלייתו נפלאה מאד. עכ"ז לא זו לבד הוא תכלית המכוון כ"א לכבודו ית'. ולהיות ישמח ה' במעשיו ליתן זה יצרת לשחק בו. וזהו שארז"ל במשנה סוף קדושין שהם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני. הרי כמו שבריאת הבעלי חיים הוא רק דרך טפל בשביל לשמש את האדם

וקוב"ה כולא חד, הרי זה גופא מה שנבראו לשמש את קונם, זהו המציאות שלהם, עיריית באריכות. ולהעיר גם מאוה"ת תשא עי א'תתעט, שמה שלכבודו בראתי זהו שיהיי חולק הכבוד ליראיו".

51) לקוטי תורה שלח מ עמוד א. ואמנם בחי' ב' נק' מצות המלך בלי טעם גם אלו לא היה נעשה היחוד ועכ"ז כמו אלו נצטוו לחטוב עצים עד"מ וזהו נק' מצות המלך שאין לבקש שום טעם כלל רק קבלת עול כי מאחר שמצד עצם מרומם הוא לבדו כו' והוא בחי' גולגלתא דחפיא על מוחא ועיקר צד סיבת חיבורו לנבראים הוא מצד היותו מלך כמ"ש המלך המרומם כו' וא"כ ממילא מובן שא"א להמשיכו זולת ע"י קבלת עמ"ש כנ"ל ועי"ז דוקא נמשך ונעשה ג"כ היחוד למעלה.

מורה נבוכים חלק ג פרק נא בהערה. ודע, שמעשי העבודות האלו כולם, כקריאת ה'תורה' והתפילה, ועשות שאר ה'מצוות' אין תכלית כונתם – רק להתלמד להתעסק במצוות האלוהי ית' ולהפנות מעסקי העולם, וכאילו אתה התעסקת בו ית' ובטלת מכל דבר זולתו. אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל – ואתה חושב במקחך וממכרך, ותקרא ה'תורה' בלשונך – ולבך בבנין ביתך, מבלי בחינה במה שתקראהו; וכן כל אשר תעשה 'מצוה' – תעשנה באבריך – כמי שיחפור חפירה בקרקע או יחטוב עצים מן היער, מבלי בחינת ענין המעשה ההוא, לא מי שצויה לעשותו ולא מה תכלית כונתו – לא תחשוב שהגעת לתכלית. אבל תהיה אז קרוב ממי שנאמר בהם: "קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם".

52) תורת שלום עמוד 132. הנה כתיב לכו חזו מפעלות אלקים אשר שם שמות בארץ ואמרז"ל אל תקרא שמות אלא שמות. והענין כי הנה בחי' שמות הוא ענין חד חרוב דהיינו בחינת מנוחה סוף ותכלית כל העליות ואעפ"כ כל זה הוא רק בחי' שמות שאין זה אלא מבחי' שמו מדת מלכותו ית' כמאמר יחיד חי העולמים מלך כו'. כלומר שהוא יחיד ומיוחד לבדו כמו קודם שנברא העולם שאינו בגדר עלמין כלל ומה שהוא חי העולמים הנה החיות המתפשט בעולמות אינו אלא בבחי' מלך ומלכותך מלכות כל עולמים כתיב שכל העליות וכל העולמות עד רום המעלות בכל שמיטה ושמיטה וכמה שמיטין ויובלות כו' הן הם רק בחי' מלכותו ית' שמתענגים ונהנין מזיו השכינה ובעונג זה יש כמה מדרגות ועליות עד רום המעלות וכל זה הוא רק התפשטות זיו כבוד מלכותו ית'

אלא שאעפ"כ יש להן שכר טוב על זה. כך עד"ז בריאת האדם הוא לכבודו ית' ולכן נאמר לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי. ועמ"ש מזה בשיר השירים סד"ה לסוסתי ברכבי. ועד"ז אמרו ברבות ר"פ דברים. כדבורים היו בני מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעליה כך כל מה שישראל מסגלין מצות ומעשים טובים הם מסגלין לאביהם שבשמים. וה"ע התענוג עליון שעשוע המלך בעצמותו מקיום התורה והמצות. ומ"מ להאדם מגיע שכר טוב לאין קץ וכמארז"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז. אך עכ"ז זהו בחי' טפל לגבי שעשוע המלך בעצמותו. ולכן נמשל המשכה זו לבחי' ושער רישיה כמו שאין ערוך השערות לגבי עצם המוח עד"מ כך אין ערוך גילוי התענוג ושכר מצוה הנמשך ומתגלה לנשמות לגבי עצם תענוג העליון שהיא עצם המצוה. ולכן יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב. וזהו שנמנו וגמרו שנוח לו לאדם שלא נברא. ולא אמרו ח"ו טוב לו שלא נברא. דזה א"א לומר שהרי הירידה והבריאה מבחי' טהורה היא לבחי' בראת יצרת נפחת בי היא בשביל עלייה גדולה ונפלאה לאין קץ לבחי' קדש העליון שלמעלה מעלה ממדרגת טהורה כנ"ל ולכן נאמר אמרו צדיק כי טוב. מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. אלא שעכ"ז לא זה לבד הוא תכלית המכוון בבריאתו. אלא שיהיה בבחי' לסוסתי ברכבי כו' וכדבורה הזאת כו' כנ"ל ולא יעבוד לגרמיה ולקבל פרס. וע"כ אמרו שנוח וקל ה' לו שלא נברא אף שיסאר בבחי' טהורה היא משיכנס בתוך המלחמה עצומה עם היצה"ר ולואי שתהא יציאתו כביאתו. ולכן עכשיו שנברא יפשפש במעשיו דהיינו שידע שנברא לכבודו ית' לשמש את קונו כו' ואזי יזכה לרב טוב הצפון כו'. ועתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כו':

49) לקוטי שיחות חלק ו עמוד 236 הערה 8*. שוין גערעדט כמה פעמים אז אידן זיינען ניט קיין מיטל אויף צו דורכי פירן אַ כוונה וואָס איר תכלית באשטייט אין עפעס אנדערש, נאָר דער תכלית איז אין זיי גופא ^{8*}

^{8*} בלקו"ת ראה כח, ו ואילך מוכיח ממרז"ל (ספ"ו דאבות) כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו וממרז"ל (סוף מסי קדושין) ואני נבראתי לשמש את קוני, שגם - בריאת האדם (וכוונתו שם היא לישראל אתם קרויין אדם - כמובן מהמשך הענינים שם) היא (לא רק בשביל האדם גופא כ"א) לכבודו ית'. אבל ראה לקוטי שיחות ח"ה שם (ובהערה 40), שמכיון שישראל

אבל בו ית' בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל:

54) המשך סו עמוד ג. הכוונה בירידת הנשמה בגוף הוא בכדי להמשיך גילוי אוא"ס בעולמות ע"י תו"מ והו"ע יחוד אוא"ס הסוכ"ע בממכ"ע וכמו שאומרים קודם כל מצוה לשם יחוד קב"ה ושכינתו בחי' יחוד סוכ"ע בממכ"ע שז"ע המשכת גילוי עצמות אוא"ס שזהו תכלית הכוונה בהתהוות העולמות ובירידת הנשמה כו' וכמאמר נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.

55) לקוטי שיחות חלק טו עמוד עמוד 247. די התקשרות פון דער נשמה מיטן אויבערשטן איז פארבונדן מיט איר מציאות" און טבע". און דעריבער, הגם אז די טבע ההתקשרות איז מיט א תוקף (וואָס בלייבט בשלימותו אפילו ווען זי איז מלובש אין נה"ב), וויבאלד אָבער אַז דאָס איז די טבע" פון איר מציאות", איז דא אין דעם אַ הגבלה. משא"כ דורך דעם וואָס די נשמה פועלט אַז די עניני העולם זאָלן ווערן כלים לאלקות - וויבאלד אַז דאָס (וואָס זיי ווערן כלים צו אלקות) קומט ניט מצד זייער טבע" און מציאות" [וואָרום אדרבה: די מציאות" פון עולם" (מלשון העולם) איז מעלים ומסתיר אויף אלקות), נאָר מצד דעם אוי" בערשטן, וואָס היות אַז זיין אחדות" האָט ניט קיין הגבלות קען דעריבער אויך דער עולם" זיין אַ דירה לו ית', איז דורך דעם וואָס די נשמה מאַכט פון וועלט אַ דירה צום אויבערשטן און ברענגט דערמיט אַרויס דעם בל"ג פון אחדותו של הקב"ה - ווערט אויך איר התקשרות מיטן אויבערשטן (ניט נאָר ווי ס'איז מצד איר מציאות", נאָר) ווי דאָס איז מצד אחדותו של הקב"ה הבלתי מוגבל.

56) לקוטי שיחות חלק כג עמוד 234. און דערפון איז אויך אַ הוראה פאַר אַלע אידן לכל הדורות - אז עס דארף זיין דער ענין פון ביקש לגלות .. קץ הימין": א איד דארף וועלן און בעטן אז עס זאל זיין גילוי הקץ, וואָס דאס גופא (הבקשה און די התבוננות בזה) גיט אַ סיוע ועידוד רב אין עבודת ה'. ווי מען זעט במוחש, אז ווען מ'זאגט אַ אידן אַז אָט אָט קומט משיח" און ווי וואנט משיח נאר" - איז דאס פועל אַ זירוז והוספה אין עבודת ה', און אַ זהירות יתירה יותר אז עס זאל ניט זיין קיין ענין פון שמא יגרום כו", וואָס זאל ח"ו פארהאלטן ביאת המשיח. ובימינו אלה קומט צו נאָך אַן ענין: תורת אמת זאגט כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה", די

גמרא זאגט בפשיטות אַז דער קץ איז שוין פון לאַנג דאָ; מ'דארף נאָר האָבן" דעם שעתא חדא - דעם קער - פון תשובה, וואָס ברענגט ומיד הן נגאלין, מיד - נאו - בעגלא דידן.

62) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ה. פל הנביאים פלן צווי על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שפוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שפוף (דברים ל א) "נהיה כי יבאו עליך כל הדברים" וגו' (דברים ל ב) "ושבת עד ה' אלהיך" (דברים ל ג) "ושב ה' אלהיך" וגו':

שמות רבה פרשה ד

לג

אמות לפי דבריו פני הכתוב כפי הכתוב שפירשנו לא יאמינו לו והיה
 התשוב בכותבו לו אותה בכתובו לפי דבריו ומש למען יאמינו וכו'
 והאמינו לקול הרשון וכו' פלוגה כפי שינת מרשה
 מזה שבדרך נדוך ללקות הנה כפי שפירשנו והרשע רחל'כ מה
 זה למען לא הי'ל ריק השלך מעך
 ארנה אבל רש' יכתב במוס' ז'
 מזה נדוך לכך נכתב מינה אחת
 לדרוש מזה שבדרך אלה חיי ללקו'
 שחש' בכתובו שפירשנו כאל האומר
 למיניו מוד' אלה שזו שפירשן אכן
 הוא אמר לון' הן אמר לזה בני אבי
 עשה אותה ען :

מזה שבדרך אלה נדוך ללקות
 ק' דהא מלקי' ליה בדרשת
 ולמה היה נדוך גס וישוד' מש'
 להכחית מעשה ללשון הרע וי' שפי'
 מזה שיעשה מהעשה דהיינו כחש'
 וכמו שלקו' ישראל עי' הכחשים
 השרפים מפני שדברו בלי הבהמה
 אלא שהיה בזה סכנת מות ורחק
 ה' עליו והלקהו בדרשת לפי
 שעה :

שאתה מוני' שטרע וכו' ק' תיפוק לי משו' שטרע שלא בהונן כדקא
 שהק' בה אמר ובמעו לקולך וכו' שזה יתק' קפה מהנא' שס'
 רע על ישראל ומיהו לזה היה חיש' לומר שהקפידה על כבוד ישראל
 יותר מכבודו וכו' ש' ז'ל' בינוש' יתירבעם שהקפידה על כבוד הגויים
 יותר מכבודו וק' ש' ליהושעל' כבוד ישראל הוא שהקפידה מפני שהכחש
 והרע' מורים שם כנגד לשון הרע א' כ' מה שרע שידך בזה
 דוראי' חין' להאמין לכביא' שאינו מחזק בלי' אות ומפני ופתי' יאמין
 לכל דבר והרי אמר לקמן הנדוקי' מבקש' לה' אות בני תנו לכס'
 מופ' אלה לפי' ש' לעיל' ח' י' ד' בספקו של מש' המון העם כי לא
 יאמינו שלא שמעו במסור' או לא יאמינו בה' כיחא' דאין בזה שאמר
 חטא' כ' כנגד' מ' שושמעו לקולך כי לא כסתפק בדבריה' ואינו רק
 כעושה הנת' בדבריו שהיה לר' דעת רבוין דהתא' קאמר' שמעו
 לקולך ולא כתן' לו אות בעד' המון קים ליה לקב' ה' שכלם יאמינו
 אבל חטאו הוא כנגד' ישראל שחשד' שלא יאמינו במוקדת' אלה לא
 שמעו לדבריו וק' ית' :

שאתה מוני' שטרע ל'ק' שטרע' כשרים כדאמר' בפ' הוור' משום
 דהן לא יאמינו לוי משמע' דוראי' כמו הן קרבו ימין ומש'
 לא רק בליש' קא' לשון ודאי שהיה אכל' קרוב לוראי' שלא יאמינו
 שנאמר' ויאמן העם כפ'ל' האגדה חיייתו סיבתא למה שאמר
 בישראל מ'מינים מדכתיב' ויאמן העם דהיינו על
 השמימה בוולת' האותות כדלקמיה הולכך שפיר דגני' שאמר לו
 ה' כבי' מאמינים :
 בני' מאמינים ש'אמר והאמן בה' ק' מאי עבמא האמנה זו לון
 כי אברהם שהיה הכביא' פלגו' שטיא' שלא יתפק דבר
 וד'רבה ק' מאי קידושא דהאמין בה' אבל ישראל ש'אמנתם מתי כביא'
 ומחבורת' אבותיהם כריכים אמונה ודאי ועוד דמיייתי מהאמין
 בה' אמאי לא דייק מולמר' בכשורת' הארץ במה ארע' כי אלה שכה'
 שנה' שלא האמין ולזה קא' שב' לר' לחטא' במה שאמר בתחית' בפ' משכני
 ויש לומר ש'מכני' שאיפשר' שלא יאמינו ישראל במשה ג'בן
 הוא מנד' היותם חוטאים ורואים שאינם ראוי' לנאולה וכו' ש'כניוה
 בלא עתה וכמה שאמרו בחיות' כפ'ק' מרל' כל השרים לכא'
 כי הם בני' מאמינים ש'אמר שה' מבטיחם במדת' רחמים יג'אם
 וככות' אבות' ח' על בני' שאין בירש' מעשים עונים כדלעיל'
 יאמינו בה' ובמשה עבדו כדרך' שהאמין אברהם בכשורת' הרע' שלא'
 ועכבנו החטא' לפי' שהכתיבו ה' שלא מרא' מהחטא' א' ע' כ' סיבה'
 לו רע אמנם על' ירושת' הארץ שלא הכעיתו כדרך' והכתיבו מן
 החטא' או ש'אם הכעיתים יעשו תשובה' וי' כסתפק בדבר' כדפ'ר'
 הרמב' שם :

אלבר מליאים וקדק למורכו מפני שלשון הכתוב לא תלכו ריק'
 ומובנו לפס' דהיה שא' שלא ילכו' בדם ריקות למי' אבל
 לא יאשו בדים הרצה כמו ולא יאשו' פני ריקס ולא תשלחו ריקס'
 ומפני שזה חיי' אכשר שהרי כתיב יצאו ברכו גדול ואמר וכלת' את
 מנדיה לכא' שילכו מליאים והכתו'
 תפס' השלילה בלשון החיוב :
 שלא יאה פתחון פה ק' מ'ס'
 שלא יהיה פתחון פה'
 תיפוק לי מפני האמ' בלגמו שחייב'
 לקיי' הכתובות כאלמ' כפ' קדברתו
 שאמר דבר' כל באוני העם אין
 בא' אל לשון קשה אמר הקב'ה'
 למשה ב'קשה ממך לך ואמר לה'
 ב'קשה מ'כס' שאלו ב'מנדים וכו' לי
 הכ' שלא יאמר אותו דקוק ועברו'
 ע'א' אותם קיים בהם ואחרי כן
 יצאו ברכו גדול' לא קיים בהם
 ככר' כ' ע'עמו' נ'ד'ו שאמרו לו
 ולואי שכנא' כש'מנו משל' לרש'
 שהיה חבוש' בבית' האסורים והי'
 אומרים לו כ'ני ארס' למחר מוני' אף'
 אוקף' מבית' הא' ריש' וכו' לך

ממוקד' ר' ל' ב'קשה מ'כס' ש'אמרו מזה חייבי' מ'קשה כל' והכ'ל' בה'
 של' ירנו להסתהר' ש'אפי' זמן' מע' כרי' ש'אילו הכלי' כא' ש'מנכ'
 לנאת' מיד' ולא ימתן' למחר ב'שיל' ממוקד' ח'מ'ש' ויש'אילו' מלמ'
 שהש'אילים' בעל' כרא' דיש'אל' מ'ש'מ'ש' אצל' הכא' הי'א' רמו' דבר'
 מזה עד' שאמר' שלא יהיה פתחון פה וי'ל' ק'א' מפרש' וכתתי' את' חן
 העם כדפי' הרי'א' ע'ש'ה'ל'א' שהתרי' היו מ'סי'ין את' ישראל ש'אילו'
 מה'א' והיו ע'ש'ה' ויש'אילים' ולכ' א'ש'מה' שהזכ'ר' לזה שלא יהיה פתחון'
 פה ש'אלו' לא פ'יטו'ם המ'נדים' לא היו ש'אילו' מהע'ג'מים' הכ'ל' והיו'
 כ'שאר' פתחון פה ובעל' עין' עקם' הוקשה' לו מה ש'דך' לבא' בתח'ה'
 לישראל' ש'אילו' כל' כס'ף' ח'ה'ב' שהיו לתע'לתם' והשיב' לפי' שהיה'
 מ'ג'ה' בע'א'יק'ל' לבא' בעל'יה' ומר'ה' ית'ן' ר'נ'ש' מ'נדים' ותמ'ה'ני'
 כי בתלמוד' מפרש' הע'ס'ם' כדלתי'ב' ומ'ה' לו לה'ני' ע'נות' מ'רחוק' כ'ש'
 שאין מ'נאות' לדבריו כ'יא'ך' יקשה' למש'נ'ב'דים' כמה ש'נים' ליקח'
 נכסי' מש'ע'ב'ה'ם' אחר' לא יע'ב'לא' מ'מה' מה'א'יו' לה'ש' כש'כך'
 כדאמ'ר' בפ' ח'ל'ק' פתחון פה' ל'כ'ר'ה'ש' שה'ני' המ'תים' יודעים'
 במעשי' החיים' כדל'סיק' כפ' מ'ש'מ'תו' ואל' ק'פ'ט'ג'ט' שמה' שלא יבאו'
 ברכו' גדול' ה'ק' בע'ט'ט' שלא רנו' מהע'ע'מים' הנ'כרי' ח'ל' היה'
 פתחון פה' ל'כ'ר'ה'ש' ש'כמו' ש'קיים' בהם' וע'ד'ח'ם' וע'כו' א'ותם' בע'כ'
 קיים' בהם' י'ג' גדול' בע'כ' א'ש'פ' שלא ירנו' בו עכ'ש'יו' ש'מחו'
 זו לאחר' זמן' וי' ש'א'ש'מ'לות' ח'ני'ת'ק' עליה' ביותר' שהמ'א'חר' כ'ס'פ'ק'
 יותר' ח'ז'ת' ודפי' לעיל' פ'ם' ב'נ'ר'מ'ג'רות' : כ'מ'צ'ולה' ד'ר'יש' וכל'תם'
 לשון ח'ז'ת'ה' ש'א'ע'פ' ש'פ'י'ת'ו' לשון' הר'קה' וכן ייתב'ל' בני' ישראל'
 בדפי' רש' ק'אמר' דע'מ'א' ד'א'פ'ק'יה' ל'ק'ד'ח' ב'לא'וק'ה' מפרש' שהו' לשון'
 מנו'ל' ד'ש'א'וק' בה'ר'ג'ה' פ'י' רש' יב'פ'ק' ד'ב'ר'ת'ת' כ'מ'צ'ולה' שאין בה'
 דני'ש'מ'נ'לות' לי' ישראל' בתוך' הת'אים' אין' מ'טו'ין' ר'ג'ש' אלא' על'
 שפת' הים' הי'א' דה'י'א' מוון' ו'א'ת' מאי קאמר' כ'מ'כ'יל'ת'א' ש'ב'ית' ה'ש'
 גדול' ש'ב'ית' מ'נדים' והלא' ב'ב'יות' מ'נדים' ש'א'ו'ה'כ'מ'ל'ה' שאין בה'
 דני'ש'ומ'ה' ש'אר' בה'ב'נ'ש'ל'ח'א' כ'פ'ט'ע' הכ'ת'וב' היה' אי'פשר' לפרש' לשון'
 וכל' א'ינים' כ'פ'רש' ק'נת' וי'ל' ר'כ'א' כ'מ'מון' העם' מ'דבר' כ'ני' ש'יש'או'
 א'ים' מ'את' רע'לו' וא'שה' מ'את' רע'ת'ה' והם' יוש'ע'י'ה' ארץ' הי'וד'עים' להם'
 אבל' מ'כ'סי' א'ב'ני' הנ'כ'רי' וכ' ש'נ'כו' המ'לך' לא לקחו דבר' פ'ר'ב'יות'
 ה'ש' :

הקב'ה יצאו ומעו לקולך שפי' הודעה' שישמעו בקולו מפני
 המסורה' שזים' סל'ל'יל' ור'א' יהיה ק'נת' סכ'רא' למושה'
 למ'ר' ין' לא יאמינו לי כדפי' התב' ולא היה צריך' ה' לתת' לו אותות'
 שיהיה די' שאמר לו כל' ישראל' ישמעו לקולך' להסיר' ספקו' אלא'
 שרנה' להסיר' ספקו' ע' יאותות' אלה' לרמוז' בהם' תוכחת' מוסר' לו כל'
 שדכ' שלא יקו'ג' כדמפר' ואילו' ו' מיד' הש'ינו' הב' ה' שיש'תו' בתן' לו

כני

ז

שהתחלה להם גאולה מבערב: אלהיך ממצרים לילה] מלמד שהתחלה להם גאולה בערב [והוציאן ביום שנא' "ומחרת הפסח ילכו בני ישראל" ביד רמה לעיני כל מצרים]:

דבר נא באוני העם (וגו'): ליתא:
 (בבקשה ממך): (ר) ליתא:
 וכלי זהב שלא יאמר: (ס) וכלי זהב [ושמלות כדין] שלא יאמר:
 (בני אדם מוציאין אותך למחר (ח) [למחר מוציאין אותך]:
 מבית האסורין):

ב'. (ואומר) להם בבקשה ממכם (ה) [אמר] להם בבקשה ממכם הוציאוני הוציאוני (היום) ואיני מבקש [עכשיו] ואיני מבקש [מכם] כלום:
 כלום:
 וינצלו (את מצרים) א"ר אמי מלמד (3) וינצלו ["את מלריס"] א"ר אמי מלמד
 שעשאוהו (כמצודה) שאין בה דגן: שעשאוהו [כמצולה] שאין בו':
 ור"ל אמר עשאוהו (כמצולה) שאין (ג) ור"ל אמר [שעשאוהו כמצודה]: וזגליון
 ל"א "כמלודה שאין בה [דגן]":
 בה דגים:
 א"ל הקב"ה למשה לך אמור להם (ד) [א"ר אמי] א"ל הקב"ה למשה לך אמור
 לישראל אני (הייתי) עמכם: להם לישראל אני [איהיה] עמכם:

ה ג ה ו ת

(ר) וכו"ה זאה"ת וזמנוה"ת נר ג' כלל ד' ח"ד פ"ד. ורס"י זחומש פ' זח, לא העתיק רק צקססה ממך הזוהירס על כך כו' וגי' הכ"י נר' כי היא הנכונה דלישראל כחמרה זלשון נח כמו שחמרו ולואי שנלח זעלמנו חזל למשה היה לווי ודזור כלכל המלות: וז"ל ליתח לא צקססה ממך ולא צקססה ממכם וט"ס דהא נח קדריש: (ס) ונוסח הדפוס עדיף דצפ' זח לא נזכר שמלות: (ת) וז"ל, משל [למה הדצר דומה לעצד] שהיה כו' וכו"ה זאה"ת משל לעצד כו' וזמנוה"ת שס. וזאה"ת הגי' למחר מחירך רצך ונותן לך כו' וכו"ה זילקוט פ' זח רמו קפ"ו: (ח) עכשיו. וכו"ה זילקוט וזאה"ת וזמנוה"ת וזכולס הגי' ואיני מבקש [ממון]: (3) ח"ר חמי. זכ"י כחצ סמ' של חמי על הגרד ונר' שהיה כחוצ חסי זסמך כאשר לפנינו זע"י זפסחים קי"ט ח' וזילקוט פ' זח רמו ר"ח ולפי שכל הענין מימרות דר' חמי נינהו הגיבו גם כאן חמי ואינו מוכרח דליידי דלייתי קרא דוישאלוס מייחי נמי דרשה דר' חסי על סוף הפסוק זה וינללו והא דחקדמיה לר"ל חע"ג דחמריקן זשצח ס"ג ח' ח"ר חסיחמר ר"ל חולי כאן רב חסי דהוה חלמיד חצר דרב וחפי' חס גם כאן הוא רבי חסי חקדמיה משום דחיהו דריש לי' (לפי גי' הכ"י) כפשוטו משח"כ ר"ל דדריש ליה מלשון וינלדו. וזאה"ת ליתח כלל לחיצות (ח"ר חמי): כמלולה שאין בה דגן. וכן העתיק צפי' ר"ח כ"י לפסחים שס וכחצ שס שעשו חת מלריס כמלולה שאין בה דגן איכא דחמרי כמלודה וכ"כ זחו' רבי יהודה ויש מהפכין וגורסין זמלודה דגיס וזמלולה דגן ולא נהיר כו'. וזכ"י זפסחים ליתח להפלוגתח והגי' והעלוהו עמהס ועשאוהו כמלודה שאין בה דגיס. וז"ל הגי' שעשאוהו כמלולה שאין בה דגה וכ"ה זאה"ת וזילקוט וזע"י זפסחים שס וכ"ה זכ"י שני יסן נוסן על פסחים אשר זידי: (ג) כמלודה שאין בה דגיס. וזעררך ערך מלולה הציח ויש מפרשים כרשת זלח דגיס מוכח שכן היה גירסחס. וכגי' הגליון כ"ה ז"ל וזילקוט וזע"י שס וזכ"י השני שס. וזאה"ת הגי' [כמלולה] שאין בה דגן (ונדפס דגה וט"ס דח"כ היינו דר"ח וזפסחים ליתח שס כהגון): (ד) ח"ר חמי. והוא נכון דמשום מימרח דר' חמי הוצח פה דחל"כ מה שילטניה הכח

בשלמא להטעם²⁵, אַז די כוונה איז מצד דעם וואָס „נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים"²⁶ — איז פאַר-שטאַנדיק, אַז ס'איז ניט מספיק דאָס וואָס מצד כחו ית' קען זיין „דירה בתחתונים“, וויבאַלד אַז מען וויל האָבן (ניט דעם גילוי פון כחו ית' (אַז ער קען זיך געפּינען אויך „בתחתונים“), נאָר די מציאות פון) „דירה בתחתונים“²⁷, דאַרף זיין אַ פעולה בתחתונים;

משא"כ לטעם הבריאה אַז דאָס איז „שיתגלו שלימות כחותיו כו" (אַרויס-באַקומען די שלימות כחותיו של הקב"ה), איז ניט מובן (כנ"ל): וואָס פאַר אַ עילוי קומט צו דורכן „שיתגלו כו" ?²⁸

ה. עד"ז געפינט מען אויך בנוגע צו ירידת הנשמה בגוף (שהי' בר"ה — ויפח באפיו נשמת חיים — נשמת אדה"ר שכוללת כל הנשמות²⁹ — ושקורין עד"ז בשמח"ת ובפ' בראשית), אַז איינער פון די טעמים אויף דעם איז³⁰, בכדי אַז די כחות פון דער נשמה [צו זיין פאַרבונדן מיטן אויבערשטן, אפילו ווען זי איז אין אַ גוף גשמי וכו'] זאָלן אַרויסקומען בפועל ובגילוי.

וכידוע³¹ המשל פון אַ מלך וואָס האָט געהאַט אַ בן יחיד מושלם בכל המעלות, און האָט אים אַוועקגעשיקט למקום רחוק, בכדי אַרויסצובריינגען זיינע כשרונות מן הכח אל הפועל, ווי ער קען זיך מפרנס זיין מיגיע כפיו און דאַרף ניט אַנקומען צו נכסי אביו.

ולכאורה: וויבאַלד אַז דער מלך ווייס די כשרונות הנעלים פון בנו יחידו — ובפרט ווי דאָס איז אין נמשל, וואָס דער מלך איז יודע עתידות און ווייס בודאות אַז יעדע נשמה וועט אַרויסבריינגען

25 המשך תרס"ו שם. ד"ה שוקיו הנ"ל פ"ט. התיווך של ביאור זה עם הביאור שבוהר וע"ח שם — ראה המשך תרס"ו ע' תמו (הובא לקמן הערה 28). לקו"ש ח"ו ע' 21 הערה 69.

26 תנחומא נשא טז. במדבר פ"ג, ו. תניא פל"ו.

27 ואפילו את"ל שאין בזה מעלה ושלמות — הרי הענין ד„נתאוה“ הוא למעלה מהטעם.

28 בהמשך תרס"ו שם (ע' ה) ובד"ה למען ידעו תשי"ב (פס"ו), ש„א"א לומר שזו (הענין ד„יתגלו שלימות כחותיו כו“) היא תכלית הכוונה האמיתית, כי למעלה „אין כח חסר פועל“ — הרי מדגיש „האמיתית“ — וכמבואר בסוף ההמשך (ע' תמו) דיתגלו וכו' הוא הטעם בנשמות דאצילות ובאצילות. ועוד י"ל דהשאלה שבפנים השיחה אינה השאלה שבתרס"ו ותשי"ב שם. כי זה מה שלמעלה „אין כח חסר פועל“ — הכוונה בזה היא שמצד הכח נעשה כבר גם הפועל [וכמובא בתרס"ו שם מפרדס שי"א פ"ג: כאשר עלה ברצונו כו' אז נאצל ונצטי"ך כו', וראה בארוכה ד"ה שובה, ולקחתם אעתי"ך], והשאלה שם היא, שמצד הטעם ד„יתגלו שלימות כחותיו כו“ מספיק הפועל כמו שהוא כלול בהכח (הע"ס שנאצלו באור"ס לפני הצמצום) ואין צריך להפועל כמו שהוא מחוץ להכח (ושאלה זו היא גם להביאור דלקמן ס"ו): משא"כ השאלה שבפנים השיחה (שמכיון שהכח הוא בלתי מוגבל, אין מתוסף בו שלימות) היא — גם על כללות ענין ה„פועל“ (גם כמו שכלול בה„כח“).

29 שער הגלגולים הקדמה וא"ו ואילך. ובכ"מ. וראה שמור" פ"מ, ג.

30 בתניא פל"ז (מח, ב), שירידת הנשמה למטה היא בכדי לתקן את הגוף ונהי"ב וחלקו בעולם [וזה בא בהמשך להמבואר שם פל"ז שתכלית הבריאה הוא שיהי' לו ית' דירה בתחתונים]. ובכ"מ מבואר (ראה קונטרס ומעין מ"ו פ"א. וירח ש"ת (ע' ח'). ד"ה ומעין תשי" ספ"ג. וראה גם דרמ"צ קמ, ב. קנד, א) שירידת הנשמה למטה היא (גם י) לצורך הנשמה, ירידה צורך עלי, ושהעלי' שלה היא מצד זה שגם בהיותה מלובשת בגוף ונהי"ט שמעלים ומסתיר כו' מ"מ היא עומדת בנסיון ועוסקת בתומ"צ כו'. ויש לומר, שב' ענינים אלו הם דוגמת כ' הטעמים דסיבת הבריאה: „יתגלו שלימות כחותיו כו“.

31 ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך.

32 בד"ה וירח שם. שה„תכלית“ דירידת הנשמה למטה היא עליית הנשמה, וה„כוונה“ בירידת הנשמה למטה היא לזכך ולברר את הגוף ונהי"ט.